

Литература за такмичење

Ђирилице, чедо моје

Предмет: Вјеронаука

Припрема: стручни тим Градског одбора СПКД „Просвјета”
Бијељина

2023/24. година

Садржај

РОЂЕЊЕ И ВАСПИТАЊЕ СВЕТОГА САВЕ	3
БЈЕКСТВО У СВЕТУ ГОРУ И ПОСТРИГ	4
ЖИВОТ ПРЕПОДОБНОГ САВЕ У СВЕТОЈ ГОРИ	6
ПОДИЗАЊЕ ХИЛАНДАРА	8
ПОДВИЗИ СВЕТОГА САВЕ ПО ПРЕСТАВЉЕЊУ ПРЕПОДОБНОГ СИМЕОНА	10
ДЈЕЛАТНОСТ АРХИМАНДРИТА САВЕ У СРБИЈИ	12
ПОВРАТАК СВЕТОГ САВЕ У СВЕТУ ГОРУ И ДАЉИ ПОДВИЗИ	14
АРХИЈЕРЕЈСТВО СВЕТОГА САВЕ	15
ПУТОВАЊЕ СВЕТОГ САВЕ У СВЕТУ ЗЕМЉУ	19
ДРУГО ПУТОВАЊЕ СВЕТОГ САВЕ У СВЕТУ ЗЕМЉУ	22
ПРЕСТАВЉЕЊЕ СВЕТОГА САВЕ	24
ПОЧИВАЊЕ СВЕТОГ САВЕ У МИЛЕШЕВИ	27
СПАЉИВАЊЕ МОШТИЈУ СВЕТОГА САВЕ	32
БЕСМРТНОСТ СВЕТОГА САВЕ	33
ПОВИЈЕСТ МОНАХА АМОНИЈА О ПОГИБИЈИ	34
СВЕТИ САВА И КЊИЖЕВНОСТ	39

РОЂЕЊЕ И ВАСПИТАЊЕ СВЕТОГА САВЕ

Велики жупан српски, самодржац Стефан Немања, бијаше побожан, богобојажљив, убогољубив, храбар и украшен незлобивошћу, правдом, милошћу и кротошћу. Његова супруга Ана, кћи грчког цара Романа, ничим не изостајаше од свога мужа у благим врлинама. Пошто им се родише многи синови и кћери, тиха и побожна Ана престаде рађати по промислу Божјем. Због тога обоје силно туговаху и веома жуђаху душом да добију још једно чедо. И пошто се богомудро посавјетоваше међу собом, они стадоше на молитву и са сузама завапише ка Господу молитвом за мушко чедо. И то би почетак неисказаних судаба Божјих које се тако очигледно показаше у животу преподобнога, чудесног и у самом рођењу, јер његово рођење би плод не само закона људске природе него и молитве.

И родивши се по природи, као плод молитве, од Бога дарован, Богу се и намијени. Обрадовани родитељи прославише Бога и ускоро препородише своје чедо и водом и Духом, просветивши га божанственим крштењем и дадоше му име Растко. Када Растко поодрасте и ојача, родитељи га дадоше да се учи светим књигама. Васпитан у великој љубави, доброј вјери и чистоти и научен сваком богољубљу и доброј нарави, млади кнез у петнаестој години својој доби од својих родитеља један крај државе, куда би са велможама и својим вршњацима одлазио ради лова, трка и других забава. Али младога Растка је срце вукло на другу страну: окусивши од разума божанствених светих књига, које је непрестано читао, он стече почетак мудрости – страх Божји, и из дана у дан све се више и више распаљиваше божанском љубављу, као додајући огањ на огањ својом ненаситом богочежњивошћу.

Запаливши душу Духом Светим, он још у раној младости свим срцем повјерова истинитој ријечи Господњој: „Ко љуби оца или матер већма него мене, није мене достојан; ко не узме крста свога и не иде за мном, није мене достојан“. Наоружавши се Духом Светим, богоразумљем, девственошћу, великим уздржањем, чистом молитвом и духовном љубављу, Растко изабра десни пут: бављаше се читањем светих књига, ревносно остајаше у цркви цијела богослужења, љубљаше пост, избјегаваше празнословље и неумјестан смијех, мрзаше непристојне ријечи и раскалашне пјесме које пожудношћу ослабљују младићку душу.

БЈЕКСТВО У СВЕТУ ГОРУ И ПОСТРИГ

Растко се ревносно и упорно отимао и одвајао од свега свјетовног, земаљског, пролазног. По навршеној шеснаестој години родитељи његови намјеравали су да га ожене. У то вријеме долазали су светогорски монаси на двор његова оца, а на седамнаестогодишњег Растка нарочито је утицао један руски монах. И младић, примаше к срцу старчеве ријечи као што добра земља прима сјеме, и непрестано јецаше. А старац се дивљаше његовој топлој љубави према Богу и божанственом огњу који је тако распалио душу његову, и пажљиво слушаше ријечи његове, пуне цијеломудрија и умилења и рече да пожури да оствари добру жељу своју и да ће га он спровести до Свете Горе.

Чим ово чу од старца, Растко се одмах покори вољи његовој, па захвали Богу што му посла овог монаха. Сав радостан због овога, Растко се одмах упути к родитељима, да измоли од њих благослов, тобож да иде у лов. А кад наста ноћ, и благородници, који се с њим весељаху, поспаше, он са мало њих, који су знали за његову тајну, даде се у бјекство, имајући као вође Бога и монаха. Када пак свану дан, благородници стадоше тражити господина свог, али га нигдје не моглоше наћи ни Растка ни монаха, вратише се у двор и испричаше господару о томе.

Чувши тако непријатан глас о сину, ојађени родитељи умало не пресвиснуше од туге. Војвода предаде писмо епарху солунском и исприча му жалост свога господара. Ступивши на тло Свете Горе, они распитиваху путем, није ли прошао младић Растковог описа и сазнадоше да је такав младић, мало прије њих, прошао у руски манастир. Тада они одложише свој пут ка проту Свете Горе, и одоше у руски манастир. Бјегунац заиста бјеше ту, још у кнежевском одијелу и непострижен. Када гониоци уђоше у цркву светог великомученика Пантелејмона и угледаше свога кнеза, они се неисказано обрадоваше, па га од радости стадоше љубити са сузама, заборавивши на све путне тегобе. Млади бјегунац осјети опасност која му пријети, али се понада да ће је отклонити молбом војводи.

Зато му предложи да га остави на миру и умири Растковог оца. Но војвода није прихватио приједлог и замоли Растка да крене с њим. Видјевши да је војвода неумољив, млади кнез загрли војводу, увјеравајући га како ће поћи са њим. Тајним пак уздасима призиваше Бога за помоћника у напасти, смишљајући у мудрому срцу свом дјело и побожно и преварно. Кнез замоли игумана да се спреми сјајна трпеза, да се почаст са војводом и благородницима, пошто ће сутра поћи кућама. Своју пак намјеру каза игуману, и замоли га да за ноћи отпочну свуноћно бденије. Игуман му испуни жељу. И кад за вечером дубоко зађоше у ноћ, игуман устаде, а са њим и млади кнез, и пођоше у цркву на молитву. Устаде и војвода са својом дружином, да присуствују богослужењу.

Богослужење је текло по уставу светих отаца, побожно и полако, док сви благородници, и младићи који стражараху, и сам војвода не заспаше, уморни од пута, а и од гозбеног весеља. Чим божанствени јуноша Растко примијети да су заспали, извуче се испред њих, и, поклонивши се пред светим олтаром изговори монашке завјете Господу; па, пошто доби благослов од игумана, узео једног старог јеромонаха и попе се на висок

манастирски пирг – на високу манастирску кулу, на врху које бјеше и црквица. Затворивши за собом кулу, христочежњиви младић оствари главну жељу срца свог.

Стари јеромонах, сатворивши молитву, постриже му власи с главе и обуче га у ризу анђеоског лика, и измијени му име Растко именом Сава. Угледавши га у таквом облику, они не знађаху шта да раде, него, обузети плачем и ридањем, падаху на земљу. А монах Сава, видјећи их у тако превеликој тузи, утјеши их ријечима да не тугују и не жале него да захвале Богу што га је удостоји лика за којим је одувек жудио. Рече им да узму његово одијело и власи са главе и предају његовим родитељима да би им повјеровали да су га жива нашли, и то, благодаћу Божјом, као монаха, имена Сава.

Претрпјеше увреде и злостављања, он усрдно мољаше да опросте својим увриједиоцима, да би увриједиоци на миру и здрави стигли кућама.

ЖИВОТ ПРЕПОДОБНОГ САВЕ У СВЕТОЈ ГОРИ

По цијелој Светој Гори брзо се пронесе глас, да је син српског владоца напустио царске дворе свога оца, добјегао у Свету Гору, замонашио се у манастиру Светог Пантелејмона и настанио у њему.

Ред и начин живота у манастиру Ватопеду много се допадоше младом монаху Сави. Окружен многим узорним монасима, он се под руководством смјерног и светог старца јеромонаха Макарија сав предаде монашким подвизима.

Добивши писмо од родитеља, богомудри Сава га ороси многим сузама. Па, пошто се много помоли Богу за њих, он узнесе захвалност Богу. Од многог злата пак што доби од њих, он одвоји само колико му је потребно за хљеб, па ходећи бос по манастирима и пустињама, он издашно раздаваше милостињу, те на тај начин зидаше цару оцу своје невидљиву палату на небесима. Затим се опет враћаше у свој манастир Ватопед, на пређашње подвиге.

Од добивеног злата он један дио одвоји за убоге, а све остало утроши на зидање двоспратних и троспратних конака у Ватопеду. Ту, у манастиру Ватопеду, он поче иза велике цркве зидати цркву на граду у име Рождества Пресвете Богородице; и другу цркву – у име Светог Јована Златоуста; и трећу цркву на великом пиргу – у име Преображења Господњег. И са велике цркве скиде камене плоче којима она бијаше покривена, па је покри оловом, као што се то и до сада види.

Послије тога овај „небопарни орао“ написа својим родитељима и браћи писмо на крају кога позива родитеље да му се придруже и оставе земаљско царство, а он ће им бити посредник за небеско царство. Онда самодржац Стефан Немања призна сина свог Стефана и са преосвећеним епископом, крстом и полагањем руку обојице на Стефанову главу, благослови га за великог жупана, за господара и самодршца све Српске земље. То би на Благовијести 1196. године.

Сутрадан смирени Стефан Немања и његова благочестива супруга Ана отпутоваше у Немањину задужбину Студеницу, и ту у Храму Пресвете Богородице дадоше Богу своје монашке завјете. Епископ Калиник, украси Стефана анђеоским ликом крстоносно, и као монаху даде му име Симеон. Исто тако и богољубива Ана уподоби се сину своје и прими свети анђеоски лик од истога епископа Калиника. И у монаштву она доби име Анастасија. Послије извјесног времена, новембра мјесеца 1197. године, монах Симеон крену на пут у Свету Гору са много тешка злата и сасуда златних и сребрних, ради раздавања светогорским манастирима и пустињацима.

Потом зажеље преподобни Симеон да обиђе Свету Гору. И тако стигоше у лавру светог Атанасија, у подножју Свете Горе Атона. Но старац, ослабјелих ногу, не могаде узићи на врх Атона, само му се са вјером и љубављу срцем поклати издалека. Напослијетку, вративши се у Ватопед, отац и син се настанише заједно у келијама које син

раније бијаше сазидао.

Заједно живећи, они једно мишљаху и једну наду гледаху: Тражећи Бога трудима и молитвама и пошћењем. Али, старац се не могаше због старачке изнемоглости трудити као младић.

ПОДИЗАЊЕ ХИЛАНДАРА

При улазу у Свету Гору, у мјесту званом Просфора, бијаше манастир са црквом Светог Симеона Богопримца. Пошто је манастир био разорен од гусара, то је и црква због крајње запуштености била пала. Игуман и братија Ватопеда споменуше ту цркву преподобним иноцима Симеону и Сави; они се одушевише њеном обновом и дадоше за њено обновљење много злата, које им је обилато слао велики жупан Стефан. Црква би брзо подигнута.

Са временом појавише се неке важне манастирске потребе, због којих је самоме игуману ватопедском ваљало ићи у Цариград. Тада Сава изнесе и другу молбу цару да им да запустјели манастир у Светој Гори, звани Хиландар, а они ће га предати Ватопеду. Цар му даде Хиландар са свим насељем, потврдивши то царским писмом, хрисовуљом, и својим златним печатом.

Блаженом Сави јави се богобојажљиви старац и савјетова га да испросе себи запустјели манастир, да га обнове и утврде га за своје отачаство, нека се зове српски манастир, да би из српског народа они који љубе Бога и одричу се свјетскога живота, налазили послије њих пристаниште спасења, те да и они сами, ради многих спасаваних, приме од Бога веће почасти. Блажени Сава прими овај савјет као да је од Бога и подијели ово са оцем својим, која га подржа.

Послије тога богомудри Сава отиде у Кареју и исприча проту о својим намјерама. Проту се то допаде и рече му да одаберу који желе опустјели манастир и да га обнове – или Хиландар, који им је цар већ дао, или гдје воле на другом мјесту.

Христољубиви Симеон и христољубљени Сава написаше самодршцу Стефану, јављајући му да хоће да подигну манастир у наслеђе Стефану. Томе се благочестиви Стефан веома обрадова, па им посла много злата и мазге, молећи их да и убудуће траже све што им треба и захваљујући им што се брину о спасењу душе његове.

Српски Хиландар би довршен у јуну 1199. године, на мјесту рушевина старог грчког манастира Хиландара. Благодаревши синовљем усрђу Савином, блажени старац се пресели у свој манастир, Хиландар, чију саборну цркву посветише Ваведењу Матере Божје у храм. Сакупише и братство, озаконише богослужење по уставу из Ватопеда; и поставише игумана да се брине о црквеним пословима.

Преподобни Симеон ради што бољег потврђења и распрострањења манастира, по други пут посла у Цариград „богоумног сина свог кир Саву“ к своме пријатељу цару Алексију са молбом: да цар потврди манастир; да подари манастиру назив царске ставропигије; и да Хиландар не зависи ни од прота ни од кога другог, већ од самога цара. Цар потврди својом хрисовуљом, својим царским писмом и својим златним печатом. Осим тога, цар својом руком даде преподобном Сави жезал и заповиједи да се чува у цркви, да би братија при постављању игумана држала овај жезал посред себе као знак да се игуман поставља по царевој вољи и као да са жезлом прима власт из руку самога цара.

Јуна мјесеца 1198. године хрисовуљом од цара Алексија III удостојена је потпуна слобода манастиру Хиландару и манастире на мјесту Милејама, па се стављају под власт и управу више поменутих монаха, господина Симеона, бившег великог жупана и његовог сина, господина Саве и дарује овима допуштење да их украсе како год хоће и да их воспоставе у манастир који ће служити као склониште људима из српског народа.

ПОДВИЗИ СВЕТОГА САВЕ ПО ПРЕСТАВЉЕЊУ ПРЕПОДОБНОГ СИМЕОНА

Послије неког времена манастирски послови побудише преподобног Саву да иде у Солун. У Солуну он посјети тадашњег митрополита Константија, који бијаше много слушао о његовим врлинама и давно желио да га види. У то вријеме деси се у Солуну и епископ Јерисе Николај: Он исприча митрополиту о чудесном течењу мира од гроба Савиног оца, преподобног Симеона и о подвизима самога Саве. Чувши то, митрополит одаде хвалу Богу, и често призиваше к себи преподобног Саву, наслађујући се разговором са њим набедреник.

Из Солуна архимандрит Сава посла брату свом, самодршцу Стефану, стакленицу мира са очева гроба и писмо, у коме му описа сва чудеса која Бог учини преко светог оца њиховог – преподобног Симеона. Потом се опет врати у Свету Гору. Хтио бих овдје да испричам о мржњи између браће, али се стидим, вели животописац Теодосије. Уосталом, нећемо осудити браћу, него онога који је био узрок њихове мржње – ђавола. Јер ђаво изазва мржњу међу браћом.

Најстарији син Немањин, велики кнез Вукан, постаде непријатељ своје брату самодршцу Стефану због благослова очева, што му остави престо. Он склопи савез са угарским краљем Емериком, и помоћу угарске војске потисну Стефана и завлада српском државом у прољеће 1202. године. Али, ускоро послвије тога Стефан успијева да сузбије Вукана и да опет заузме престо, у љето 1203. године. Од овога непријатељства међу браћом много пострада Српска земља: због грађанског рата поља остадоше необрађена те страшна глад пустошаше земљу, и због честих крвопролића запустише градови и села.

У то вријеме један догађај огромног значаја силно потресе мирне и Богу предане душе светогорских испосника: крсташи четвртог крсташког рата заузеше Цариград, у априлу 1204. године, уништише Византију, и почеше ширити своју власт на све стране. Једно одјељење крсташке војске заузе Свету Гору. Ти су крсташи са римокатоличким свештеницима и калуђерима, који су са њима и за њима дошли, вршили тамо разна насиља и радили на томе да Свету Гору подвргну папској власти. Услед тога у Светој Гори завлада велика несигурност. Тежину таквога стања свети Сава је дубоко осјећао. А кад доби молбено писмо од брата да свето тијело њиховог родитеља пренесе из туђине, гдје влада толика несигурност, он се ријеши да братовљеву молбу испуни.

Заиста бјеше милина не само за људе него и за анђеле видјети онај приказ: преношење светих моштију патријарха новог Израилља – светог оца Симеона – из Свете Горе; преноси их син – анђеоло, дочекује их син – благочестиви самодржац. С таким чашћу свете мошти бјеху пренесене у Студеницу, задужбину самог блаженог Симеона Мироточивог, коју он подиже као самодржац српски.

Када се приближи дан годишњег помена блаженом Симеону, велики жупан и самодржац Стефан дође у Студеницу са свима благородницима. Уочи тога дана би одслужено вечерње; али се богоносни Сава не повуче на одмор, као што то други урадише.

Напротив, као некада у Светој Гори, он свеноћним стајањем не даде сна својим очима, молећи Господа да се пред народом српским понови чудо истицања мира из светих моштију блаженог оца његовог, као што је то било у Светој Гори, да би сви прославили Господа и Његовог угодника, и да би они што су с њим дошли из Свете Горе познали православље Српске земље. По свршеном јутрењу, када свети у олтару са плачем и сузама служаше божанствену литургију за свога оца, Бог га услиши због његове смјерности: црква се изненада испуни несхватљивим миомиром, тако да су се сви у недоумици чудили томе.

Тада се и многи болесници исцијелише помазивањем светим миром и додиривањем светога гроба. И благодат Божја бјеше на свима и весеље и радост неисказани. Тада се „чудесни богоносац јеромонах кир Сава“ обрати самодршцу брату, благородницима и свима присутнима, овим ријечима: „Гледајте шта се збива пред вама; од Господа је то и дивно је у очима нашим. Ево дана који створи Господ! Радујмо се и веселимо се у њ! Јер ево отац наш, који је до недавно био с нама, па духом отишао ка Господу, опет нам је данас духовно дошао, и не одступа од нас молитвама својим. Јер ми видимо: као што нас је раније, за живота свог на земљи веселио у оном што је тјелесно, тако нас сада, и то несравњено више, весели у оном што је духовно. Колико је добар Бог Израилев према правима срцем! Он подиже смирене на висину и даје милост онима који Га се боје сада и кроза све вијекове вијекова! Зар да се не задивимо томе? Зар да са апостолом не рекнемо: Не заборави Бог на труд и награду слугу Својих, који у име Његово послужиле светима и свима убогима. Ево, молитве и милостиње и сва остала добра оца нашег изиђоше на памет Богу, и за добра он је од Бога примио добра; као што сами видите данас: пред свима вама Бог га прослави и узвелича дивним чудесима, те не само точи миро из светих моштију својих, и недужне исцјељује, и духове изгони, него учини да и на зиду насликана чесна икона његова провре миром из тврдог камена и сухог малтера. То се већ једном догоди у туђој земљи, у Светој Гори; то се и сада понови међу вама чедима његовим, у земљи сопственог народа. Према оном што имам на небу од Тебе, шта бих ја пожелио на земљи? (Пс. 72, 25). Сва чудеса свети чине ради спасења нашег, да бисмо видјевши их, прослављали Бога, дивног у светима Својим, и славећи њих, подражавали их достојно и по могућству у свима богоугодним дјелима њиховим. Зато и ја срдачно молим све вас по крви сроднике моје у Господу: подражавајте дјела оца нашег која видјесте: истиниту вјеру његову, правду и суд, смиреност и кротост, љубав према ближњима, дарезљивост према убогима, милост према једнокалним нам створењима и једнородним нама по крштењу, која су под влашћу вашом, знајући да је и ваш и њихов Господ на небесима, и да у Бога нема гледања ко је ко.”

Чувши ову страшну поуку, самодржац и сви благородници са сузама приклонише главе своје, и од великог умилења заборавише и да се хљебом заложу, иако је дан већ био на измаку. Чуђаше се старији брат, владалац, сладости језика и сили ријечи благодати Божје, које излазе из уста млађега. Па са свима павши ничице, поклони му се, говорећи: „Бог који нас молитвама вашим удостоји да будемо слушаоци ваших светих ријечи, удостојиће нас да их и дјелом извршимо“. Потом изиђоше из цркве и сви сједоше за трпезу, те се послуже духовне хране насладише и тјелесне. И убоге, којих бјеше дошло много, оба брата обилно угостише и богато обдарише.

ДЈЕЛАТНОСТ АРХИМАНДРИТА САВЕ У СРБИЈИ

Милостива, мудра и врло кротка душа Савина, која никада никога није хтјела жалостити, видјећи усрдну молбу брата, благородника и свих преподобних отаца светогорских који бјеху са њим дошли, би и овога пута побијеђена својим милосрђем „Воља Господња с нама нека испуни вашу молбу“. Видјећи све то, сви се дивљаху, и бјеху послушни вјери благочешћа, и сматраху га за пророка Богом посланог.

Доласком Светога браћа се помирише: самодржац Стефан и велики кнез Вукан. Српска земља тада бјеше велика по пространству, и вјера православна се свуда по њој шираше молитвама светих отаца наших Симеона и Саве. Многе цркве, мале и велике, сазида Свети док је био архимандрит у Студеници, не само камене него и дрвене, да се на сваком мјесту владавине Божје слави Бог.

У то вријеме почеше самодржац Стефан и свети Сава зидати и велику цркву Вазнесења Господњег у Жичи, за епископско сједиште. Када би се пак налазио у Студеници, он је полагао болеснике крај гроба светог оца свог, па их помазивао светим миром од светих моштију његових, и они су сви, обogaћени молитвама светог Симеона, одлазили својим кућама исцијељени и здрави. И бјеше син диван оцем, и отац слављен сином. Таквим се светилима светљаше тада Српска земља; таквим се мужевима украшаваше. Слушајући о чудесима која бивају од светих, владари и житељи сусједних земаља испуњаваху се поштовањем, не само према преподобном Сави, него и према брату његовом – самодршцу Стефану.

Чудотворна сила угодника Божјег Светога Саве појави се нарочито када он иступи као заштитник невиних и каратељ кривих, и молитвом својом спасе отачаство своје од крвопролића. Самодржац Стефан бјеше дао уточиште рођаку бугарског цара Калојована, Стрезу. Стрез, бјежећи од новог бугарског цара Борила, који га је хтио убити као царевог рођака, нађе заштиту и уточиште код самодршца Стефана. Христољубиви Стефан га прими не као пребјеглицу него као сина, указавши му сваку љубав и поштовање. И ту га утврди и овластели, удостојивши га да има у њему друга и брата. Но Стрез ту тек поче показивати своју свирепост, и своју неблагодарност. Утврдивши свој дом у Просеку на врло високој стијени над Вардаром, он поче упражњавати своја задовољства. Његова омиљена забава била је: пијанчити на високој стијени, и са ње, бацати у Вардар људе, који су му ма чим згријешили. Кад кога тако бацаху, он весео узвикиваше: „Пази да не оквасиш кожуха“. Не бојећи се Бога, он поквари душу своју, и стаде своме великом добротвору враћати зло за добро.

Видјевши то, саосјетљиви и самилосни богоугодник Сава, сапаћаше срцем у бризи брата, састрадаваше душом за отачаство своје и жаљаше сународнике своје, јер је знао да ће у ратном сукобу многи изгинути. И заустављајући самодршца Стефана и све главне војводе његове, он им рече: „Идем прво ја к непријатељу, и говорићу му; па ако и мене, као и многе досада, не послуша кад га будем савјетовао у Богу, онда ви чините своју човјечанску дужност“. „Помоћи нам дај, Господе, јер сем Тебе помоћника у невољи немамо. Господе

сила, Ти праведно судиш, Ти испитујеш срца и мисли, Теби је позната невиност наша, и Ти знаш да ми Стрезу ништа жао не учинисмо. Нека видим на њему освету од Тебе! Јер уздајући се у силу своју, он неправедно наоштри мач свој противу нас, али ће силом Твојом ући у срце његово.“ Те исте ноћи Стрез, спавајући и одмарајући се на постељи, одједном страховито јекну. А кад они око њега поскакаше и упиташе га шта му је, он једва дишући од узбуђења, рече: „Неки страшан младић, по Савином наређењу, нападе ме на спавању, и, истргнувши мој мач, прободе ми срце њиме“. И све их узбуђено мољаше да са највећом брзином зову Саву. Они потрчаше, али Светога не нађоше, пошто бјеше отишао. И тако, страшно јечећи од невидљиве ране у срцу, Стрез те ноћи испусти дух. А његова војска, обузета великим страхом, разбјеже се.

ПОВРАТАК СВЕТОГ САВЕ У СВЕТУ ГОРУ И ДАЉИ ПОДВИЗИ

Но уколико се чудеса умножаваху, и сви се све више и више у православној вјери утврђиваху, утолико светитељ налагаше на себе све већа мучења и подвиге, метанија и ноћна стајања, непромјенљиво уздржавање, јер када и за трпезом са братом самодршцем сјеђаше, он само привидно јеђаше. И он, пошто у манастиру Студеници све добро уреди, и правило црквенога устава и монашког живота узакони, и умјесто себе постави братији богомудрог игумана, одлучи да се врати у Свету Гору. И њихова срца утјешу овим ријечима наде: „Ако благоме Богу буде воља, опет ћу вам се вратити“.

Онда му самодржац Стефан даде много злата за његове потребе, и да разда манастирима у Светој Гори, пустињацама и свима невољнима, па га сам са благородницима испрати до грчке границе.

И тако Духом Светим вођен, христочежњиви Сава опет дође у Свету Гору. Он својом руком написа молбено писмо своме светом оцу као живом, који по смрти није умро, говорећи: „Као од Бога ти заповиђено, и од нас умољен, преподобни оче, превиди и по које сагрјешење према Богу и непослушност према теби од чеда твојих, и учинићеш да твоја света рака, осјењена Духом Светим, точи свето миро и сада као и пређе, и, њиме помазавши, развеселићеш чеда своја и народ свој да не малаксавају духом у тузи. Док си био у тијелу, ти си ми рекао да ћеш ме слушати Бога ради, и обећао си ми да ме нећеш оставити молитвама својим када будеш отишао к Богу; – ако је то истина, онда и сада, господине мој, покажи твоју отачаску љубав, те ме, као пређе тијелом, и сада, још више духом послушај, да се ја, чедо твоје, које се надах у тебе с Богом, не посрадим и не лишим наде. Моли се за нас Господу, оче, у светим молитвама својим“.

Свети Сава написа и брату Стефану засебно и утјешно писмо. И оба писма предаде своме ученику, чесном преподобном јеромонаху Иларију, да их однесе у Српску земљу. И нареди му: да писмо упућено оцу не предаје никоме, него да у означени дан одслужи свету службу, и да га прочита над гробом преподобнога. И чим заврши читање, наједном стаде из гроба преизобилно извирати миро, истичући из свих пређашњих извора, тако да га не стижаху сабрати у судове, него се и сав под у цркви наводни миомирисним миром. И не само из гроба, него и из светих икона преподобнога, гдје бјеху исписане, истицаше миро.

Том приликом христољубиви и милостиви самодржац врло срдечно угости све, веома богато обдари убоге, веселом душом награди благороднике, и сви одлажаху својим домовима славећи Бога и дивећи се чудесима Светих. Вративши се у Свету Гору, ава Иларије исприча Светоме све о чудесима која су се збила, о којима сам Свети није да није знао. Свети многим сузама захвали Богу што није презрео његово мољење; и помазавши се светим миром преподобног оца свог, с многим плачем хваљаше љубав његову према њему и последије смрти, и послушност у Богу.

АРХИЈЕРЕЈСТВО СВЕТОГА САВЕ

Извјесне манастирске потребе побудише преподобног Саву да опет путује к цару и патријарху, али не у Цариград већ у Никеју, пошто су и цар и патријарх били тамо, а Цариград је од 1204. године био у рукама латина крсташа.

Свети Сава је негдје половином 1219. кренуо за Никеју у Малу Азију. Никеја је у то вријеме била средиште готово цјелокупног политичког живота Грка. Славна тиме што су у њој држани Први и Седми Васељенски Сабор, Никеја је много добила пресељењем цара и патријарха; за кратко вријеме она је напредовала још више. Цар дочека Светог Саву са великом љубављу, јер је био много слушао о његовим подвизима у Светој Гори, а и као пријатеља.

Пошто је дуже вријеме био царев гост и успјешно свршио све манастирске послове, свети Сава се спремаше да крене натраг. Али, примивши Богом послани савјет у срце своје, он одлучи да приступи остварењу своје завјетне мисли. Положивши наду на Бога, он изађе пред цара са овом молбом: „Бог који жели спасење свима, па и нама, учини, те оцем мојим и нама би изагнана зловјерна јерес из земље људи наших, и православна вјера расте и множи се. Но једно нам недостаје: немамо свога архиепископа да посвећује у нашој земљи и да учи у Господу. Тога ради веома молим доброту ваше кротости: нека твоје царско величанство нареди светом оцу весељенском патријарху, да једнога од братије који су са мном посвети за архиепископа земљи нашој, на освећење наше и на похвалу побожности ваше“.

Цар одговори: „Радосне душе испунићу твоју молбу, али хоћу да видим брата кога си изабрао, да ли ће се допасти души мојој, јер тај треба да је врло достојан“. И кад бише призвана сва братија хиландарска, који бјеху дошли са преподобним Савом, цар рече: „Оци моји, а братија твоја сви су чесни и свети, али нисам врло увјерен да је ико од њих достојан тако високог чина и апостолског престола. Тебе пак самог с Богом изабра душа моја, јер се живот твој, још од младости твоје, не сакри од нас“. А преподобни, сав заробљен слатком љубављу према пустињском животу, избјегаваше положаје као птица мреже, претпостављајући свему анђелски живот у пустињи, у посту, страдању и молитвеном тиховању.

Нуђен много од патријарха и свих високих царевих људи, он се покори царевој вољи и рече: „По својој вољи нека Бог изврши вашу свету заповјест на нама грешнима“. И на празник Успенија Богоматере, године 1219, весељенски патријарх Мануил рукоположи преподобног Саву за архиепископа све Српске земље.

Ускоро затим Свети Сава се стаде спремати за повратак у земљу свога отачаства. Но Бог му стави у срце мисао, о којој он много размишљаше, мисао: измолити од цара и патријарха право да се архиепископи српски посвећују у својој земљи, због даљине пута у Никеју, због великих трошкова, због честих ратовања између западних и источних владара која могу омести путовање. Она се не допаде ни патријарху, ни великашима, јер су жељели

да Српска црква буде потчињена весељенском престолу патријаршиском. Но с друге стране цар, због велике љубави коју имађаше према светом Сави, стиђаше се да му не испуни молбу, па с муком утишавши оне који негодоваху, учини Светоме по прошењу.

Тако свети подвижник посљедњи пут обиђе све манастире и поклони се свима црквама, помоливши се у свима светим црквама за себе и за благоверног цара и за цио свијет. И пошто проту и игуманима и свима даде цјелив у Господу, врати се у Хиландар. И давши свима мир, благослов и цјелив у Господу, он крену за Србију, узевши са собом неке одабране монахе, са намјером да их у Србији посвети за епископе.

Дошавши к себи од виђења, и нашавши срце своје утјешено неисказаним весељем, свети Сава са многим сузама заблагодари Богу. И имајући пречисто уздање у Бога, он радосно продужи пут свој.

Дошавши у велики град Солун, он се поклони гробу светог великомученика Димитрија, и свима светим црквама по реду, посјети митрополита и одседе у манастиру Филокали. И, ни часа не часећи, он призна највјештије живописце, и замоли их да му брзо израде двије велике иконе: једну – Господа Христа Сведржитеља, и другу – Пречисте Мајке Божије, која му се јавила.

Сјајно украсивши ове иконе златним вијенцима, драгим камењем и бисером, светитељ их постави у цркви манастира Филокале, у знак захвалности због јављања Богородице које је имао. У Солуну он набави све црквене утвари, потребне за његову архиепископију, и потребне законске књиге. Онда крену у своју земљу, извјестивши претходно о свом доласку брата свог, самодршца Стефана.

По доласку свом у Србију као архиепископ, свети Сава обавијести прво свог брата самодршца Стефана шта је учинио у Никеји и шта намјерава сада чинити и како мисли да изведе организацију Цркве.

Свети Сава одмах приступи спровођењу организације Српске цркве. У договору са братом Стефаном, властелом, свештенством и народом, он по географским цјелинама подијели земљу на епархије, епархије на протопопијате, а протопопијате на црквене општине. Најбоље од својих ученика постави и посвети за епископе, а најбоље свештенике за протопопе.

Издржавање епископија обезбиједи са самодршцем Стефаном на тај начин, што свакој епископији дадоше доста велика властелинства. У исти мах он прописа уједно и уредбе о реду и раду у тим властелинствима, и особито, о односу епископа према становништву тих властелинстава. Сем тога, свака епископија доби по један аутентичан препис Номоканона (=Крмчије) и свих осталих потребних црквених књига и Свети Сава нареди да се у свакој епархији преписи црквених књига имају вршити само из тих

епископских примјерака. Тиме је спријечено кварење црквених текстова које се неминовно дешава сталним преписивањем са преписа, а не са оригиналног текста.

Из Лавре Свети Сава оде на свој архиепископски престо у Жичу. Црква још не бјеше живописана. Светитељ је украси живописом, свети престо утврди на светим моштима, и освети је. Ту он посвети дванаест одабраних ученика својих за епископе у Србији.

Епископ треба да је без мане, трезвен, цјеломудрен, побожан, гостољубив, вриједан да учи, да није пијаница, да је марљив, неподсмјешљив, да није лицемјер, да није свађалица, да није грамжљив, да није среброљубац, да је милостив, и остало знате.

Када велика црква у Жичи, за коју су иконописци били доведени из Цариграда би довршена са свима достојним љепотама, свети архиепископ нареди брату самодршцу Стефану, да дође у Жичу са свима великашима и благородницима.

Сам пак свети архиепископ сазва са своје стране епископе, игумане и све црквене служиоце; и сви се сабраше у великој цркви у Жичи, у архиепископији. Ето, Господ Бог ваш, молитвама угодника Свог, светог и преподобног оца нашег Симеона, утврди вас и умножи и распространи, и многи су међу вама начелници и власти, ипати и војводе, а многи су и жупани мали и велики. Није лијепо да онај који вама у Богу влада има исти назив са вама; напротив, као што ја вас ради бих обучен влашћу свештенства и постављен за поглавара Цркве у Богу, тако треба и онога који у Богу влада народом украсити вијенцем царства, и то ради ваше части и хвале, славе и величине“.

У одређено вријеме, пред освећивање Дарова, Свети Сава призна свога брата великог жупана Стефана пред свети жртвеник, благослови га молитвама и мољењем к Богу, препаса га драгоцијеном багреницом, вјенча чесну главу његову вијенцем царства, и помаза га миром, прогласи га самодржавним краљем Српским у Богу. А благородници и сав народ поклонили се му се, и молећи му од Бога дуги вијек узвикиваху: „Нека буде! Нека буде!“ „Чувши и разумјевши толику љубав Божју која је на нама, говораше светитељ Божји, кренимо сви усрдно стазама духовних заповијести, свагда прилежно молећи Господа Бога свог. Чувши ову поуку, сви говораху: „Вјерујемо и исповиједамо, владику, како ти учиш“. Клањамо се светим и божанственим црквама и светим мјестима; поштујемо и свете сасуде.

Крунисање Стефана за краља изазва завист код угарског краља пошто није волио уздицање Србије, и он објави рат Стефану. Стефан одмах дозвола светог архиепископа, и замоли га да иде к угарском краљу Андрији и одврати га од рата. Свети Сава, готов да помогне свакоме, поготову брату и своме народу, послуша брата, и са надом у Бога одмах крену.

Угарски краљ га прими с великом чешћу као архиепископа и краљевог брата. У почетку, благе ријечи светитељеве о правди, истини и љубави, не подејствоваше на краља. Он се охољаше пред Светим као несавитљиви кипарис. Но светитељ, уздајући се у Бога, није губио наду. И док молитва бјеше још на устима Светога, настаде олуја, сијевање муња,

страшна грмљавина, сумрак, и сручи се велики град око светитељевог обиталишта и покри земљу много.

Светитељ, стојећи још на молитви, са сузама захвали Господу, говорећи: „Слава Теби, Господе!” И одмах с ријечју његовом престаде град. Свети, захваливши Богу са много радости, заврши молитву. Краљ прими пошилку са дивљењем и страхом. И договори се са својим великашима да испуне молбу светог архиепископа: да имају мир и љубав са краљем српским. И сви заједно са краљем одоше к светом Сави, и клањајући му се и одајући му хвалу, говораху: „Пошто увидјесмо да си ти Божји човјек, буди нам присни гост, а брат твој, краљ српски, нека нам је увијек у љубави много више него прије. И пошто изврши на њему и све остало што је прописано за такве, и пошто га свега обнови вјером православном, светитељ га удостоји причешћа пресветог Тијела и скупоцјене Крви Господа Бога и Спаса нашег Исуса Христа. Потом га много поучи истинама православне вјере.

Утјешени краљ отпусти светог Саву ка брату Стефану са великим даровима благочестивом краљу Стефану. Ускоро послѣје тога разболе се благочестиви краљ Стефан, па позва свог светог брата да га удостоји светог анђелског монашког лика. Но, Свети није хтио нипошто учинити то, рекавши му да ће га он сам замонашити када дође вријеме.

Стефан се за кратко вријеме опорави од болести и свети архиепископ отиде у своју архиепископију. Међутим, краљ Стефан се понова разболи, и то врло тешко, и с плачем написа Светоме да дође и да га удостоји светог и анђеоског иначког лика. И ни краљевство не бјеше оставио никоме од својих синова, говорећи: „Краљевство није моје, него Божје и светог владике и брата мог који се трудио о њем. И као што га пређе даде мени молитвама и благословом, тако ће га и сада дати ономе на кога му Бог укаже“.

Када свети архиепископ чу за смрт свога брата, мач бола прохођаше му душу. Сишавши брзо с коња и захваливши Богу са много сузног ридања, рече: „Слава Богу за све! Господе, Господе, не остави ме да се због тога увијек у животу мом потапам тугом. Смилуј се, дакле, сада и на мене грешног, да и ја слуга Твој памтим милост Твоју на нама, да бих смјелије и усрдније служио Теби, Богу моме, у остало вријеме живота мога“. Па онда са великом вјером и слободом рече: „Анђеле Божији, у име Господа нашег Исуса Христа говорим ти: поврати душу слуге твога, брата мога, да бих га, дошавши к њему, опет нашао жива.”

Свети архиепископ украси свог брата краља светим и анђеоским и великим ликом монаштва, именовавши га Симон монах мјесто Стефан. Онда приведе његовој руци најстаријег сина његовог Радослава, и нареди му да њему преда краљевство. Краљ монах рече: „Ја влашћу скиптар, а ти молитвама благослов“. Симон с љубављу цјеливаше монашко одијело своје, у које бјеше обучен, више се радујући њему него царској одори. Потом га свети архиепископ причести Пресветим Тајнама Христовим. И пошто изврши на њему све што је по уставу, свети архиепископ рече: „Благодарим Ти, Господе, што услиши молитву моју, и што видјех слугу Твога, брата мога, како жељах. Прими опет у мир душу његову, Господе, да се као о васкрсењу његову и о престављењу његову опет прослави име Твоје

свето“. И тако монах Симон, слатко се веселећи и Богу благодарећи, на рукама светога архиепископа предаде дух свој Господу, септембра 1223. године.

ПУТОВАЊЕ СВЕТОГ САВЕ У СВЕТУ ЗЕМЉУ

По престављењу Првовјенчаног краља, свети архиепископ вјенча краљевством у Жичи старијег сина његовог Радослава, и, утврдивши га молитвама и благословом, предаде му да самодржавно управља отачаским и српским скиптром. Мало времена проведе Свети Сава са њим, пошто му је давнашња жеља била да посјети Свету Земљу и поклони се тамошњим светињама. Даровавши свима мир и благослов и цјелив у Господу, свети архиепископ отпутова у Далмацију, године 1229, а одатле, својом лађом, у Свету Земљу.

Стигавши срећно у свети град Јерусалим, он се са много суза поклони животворном гробу Господа Христа, грлећи га рукама и с љубављу цјеливајући. У Јерусалиму би сјајно примљен од светог патријарха Атанасија, са којим сутрадан одслужи божанствену литургију у великој цркви Васкрсења. Онда узе од светог патријарха благослов да може у свој области његовој у Палестини вршити свету литургију, па крену на поклоњење светињама.

На Сиону, у Витлејему, у Гетсиманији, на Гори Елеонској, у Витанији, у великој пустињи Четрдесетнице, и у свима светим мјестима, он одслужи свету службу, и свуда обилну милостињу раздаде. Затим оде на Јордан, на мјесто Богојављења; па, прешавши Јордан, поклони се пештерној цркви светог Јована Крститеља, љубазно примљен од игумана и братије.

Из манастира светог Герасима Свети Сава дође у велику лавру Светог Саве Освећеног, гдје многим сузама ороси гроб свога светог имењака. Срдачно примљен од игумана и братије, он се ту мало одмори, и сутрадан одслужи свету божанствену службу. У лаври братија му предаде пастирски жезал, патерицу Свога Саве, према древном завјештању које се предавало код њих с нараштаја у нараштај: да се та патерица преда само епископу са именом Сава. Та се патерица и данас чува на Атону у келији званој Патерица. Одатле стиже и на Свету Гору Тавор, и ту у цркви топлим сузама ороси свето мјесто где се Господ преобразио.

У Јерусалиму и по манастирима свети архиепископ покупова много светих моштију, светих одежда, светих утвари, да као благослов однесе у своје отачаство. И одслуживши опет са патријархом свету службу у великој цркви Васкрсења, опрости се са патријархом цјеливом у Господу, и крену на пут у своје отачаство.

Чуван Богом, светитељ срећно стиже преко града Акра (Акона) у Никеју. Тада у Никеји бјеше цар Јован Ватац (1222-1254). Ватац са великом чешћу прими Светог Саву, и

задржа га много дана код себе. Пред полазак за Свету Гору, цар обдари светог архиепископа часним дрветом Крста Господњег, светим моштима, богослужбеним одежама и црквеним сасудима и многим другим даровима.

У Светој Гори богоносни Сава дарежљиво дјелише по манастирима царско и своје злато. Из Свете Горе свети архиепископ отпутова у Солун. Ту цароваше Теодор Ангел, који с великим почастима дочека Светог Саву. И цар и митрополит солунски много се заузимаху код Светога да благочестиви краљ Радослав буде с њима у љубави и у миру, јер је цар желио пријатељство са Србијом.

Када краљу Радославу стиже глас о доласку његовог стрица, он му са епископима, игуманима и благородницима изађе сам далеко у сусрет. Сусрет бјеше пун радости и са једне и са друге стране.

Послије тога свети архиепископ сам пропутова сву Српску земљу: све утврђиваше у вјери; по свима манастирима завођаше уставе и обичаје монашког живота, какве је видио у Светој Гори, Палестини и Азији; велможама и богаташима апостолски пријетивши им, да не мисле високо о себи, нити да се уздају у пролазно богатство, него да буду тихи према свима и да човјекољубиво и милостивно управљају над равнорабнима, „јер и ви сте, говораше им, од истога земнога праха од којег и они, и ви тражите од Господара свих – Бога исто човјекољубље, као и они од вас“; војнике учаше да се клоне чињења неправде и грабљења; све људе утврђиваше у вјери и љубави према Богу и ближњему, и мољаше их да не враћају зло за зло, него да дијеле хљеб свој са онима који гладују, да бескровне ниште уводе у дом свој, да одијевају наге, и да не презиру своје по крви; са сузама мољаше свакога да се бјежањем клоне блуда и прелјубе; све призиваше покајању и исповиједању гријехова; све поучаваше да милују и хране сирочад, удовице и ниште; свима препоручиваше да бране слабе, и откупљују робље и пуштају на слободу; оне у браку учаше да живе цјеломудрено, а оне у неженству чисто. Таквим се тада богосвјетлим светилником просвјетљиваше Српска земља, имајући таквог заступника к Богу, и благодушно се радоваше у миру молитвама његовим.

Међутим, сијач зла међу људима није дремао: рођена браћа се завадише: млађи Владислав устаде на старијег, краља Радослава. Јер Радослав, у почетку изврстан, слијепо се потчини жени, и стаде поступати неразумно. Због тога властела отступише од њега, и приђоше млађем брату његовом Владиславу. И настаде међу браћом мржња и гоњење због горке славе краљевства.

Свети Сава чињаше све да их помири, али без успјеха. У љето 1233. властела се побуни отворено, збаци краља Радослава, и доведе на престо Владислава. Радослав би изгнан и побјеже са својом женом Аном у Драч. Тамо му управник града оте жену, због њене љепоте, па се и на њега окоми да га убије. Радослав се једва спасе бјекством, и добјеже своје светом стрицу, архиепископу Сави, као своје оцу. Овај га радо прими, и пошто га благим ријечима утјеша, савјетова му да се замонаши. И он замонаши Радослава, давши му

име Јован. Монах Јован поживе у манастиру Студеници богоугодно у незлобивости и простоти, па се у миру престава ка Господу.

Свети архиепископ вјенча краљевством и молитвама свог млађег братанца Владислава, и доведе му за невјесту кћер бугарског цара Асена, да би тим браком још више учврстио престо српски. Тада Владислав, са благословом свог светог стрица, поче зидати манастир Милешеву, јер он у свему бјеше послушан светом архиепископу. И све што је тада Свети радио, пошто се радило Господа ради, напредоваше.

И кад Свети Сава виде земљу свога отачаства како сија и украшену краљем и архиепископом и епископима и игуманима и монасима, ипатима и војводама, божанственим и великим црквама, светим и чесним манастирима, и свима добрим законима и уставима, он веома захвали Богу ради тога. Тада он одлучи да приведе у дјело своју давнашњу потајну намјеру: да остави архиепископску власт, отпутује у туђину, и тамо, ако буде воља Божија, и заврши свој живот. И ту, пред цијелим сабором, он изабра на своје мјесто једнога од својих ученика, јеромонаха Арсенија.

ДРУГО ПУТОВАЊЕ СВЕТОГ САВЕ У СВЕТУ ЗЕМЉУ

Пошто постави себи насљедника на архиепископском престолу, Свети Сава угости у архиепископији краља и великаше, новог архиепископа и епископе, и све који бјеху дошли, измоли од свих молитвама отпуст, а сам даде свима благослов и посљедњи целив у Господу, па се стаде епремати на пут у туђину.

И светитељ крену опет преко Далмације морем у Палестину, 1234. године. Но, морски разбојници дознадоше да светитељ носи много злата, и стадоше га својим брзим галијама вребати. Али, Господ покри густом маглом лађу свога угодника, и тако га сачува од њих. Тек кад пристаде у Бриндизи, на италијанској обали, разбојници угледаше његову лађу. И одоше к њему као притворни покајници, и испричаше му шта им се десило. А он, еванђелски милостив, саосјетљив и незлобив, угости их, и испуњујући Спаситељево заповијест: „љубите непријатеље своје“, даде им с благословом од злата које ношаше.

Послије неколико дана светитељ отплови из Бриндизија морем пут Свете Земље. Но за вријеме дугог путовања, једног дана се подиже на мору страховита бура. “Заповиједи Господе, сада вјетровима да иду у своје скровиште и водама морским да се утишају“. И одмах се именом Господа Исуса Христа вјетрови и море смирише, валови слеглоше, сунце јарко сину, и настаде тишина велика. А сви у лађи, видјевши како светитељ ријечју својом убрзо укроти море и вјетрове, бише запрепашћени чудом и слављаху Бога који је такву власт дао људима. И павши к ногама светитељевим, поклонилише му се, називајући га Божјим човјеком и Божјим угодником. А Свети, са многим сузама захваљујући Богу због Његових дарова.

Допловивши по благопријатном времену у град Акр (= Акон), свети архиепископ одсједе код Цркве Светог Ћорђа, у метоху лавре Светог Саве Освећеног, који бјеше за вријеме свог првог путовања откупио од Латина и вратио Лаври. Из Акра светитељ преко Кесарије и Јафе стиже по други пут у свети град Јерусалим. Ту одсједе у свом манастиру Светог Јована Богослова, који, при првом доласку свом у Јерусалим, бјеше откупио од Сарацена на своје име. Патријарх одведе Светога к себи у патријаршију, на објед. Спремајући се да крене за Александрију, многобрижни и свесмирени светитељ написа једно веома топло писмо своје ученику и духовном сину, студеничком игуману Спиридону.

Свети Сава имађаше жељу да обиђе свете подвижнике по пустињама око Александрије, који провођаху живот у молитвеном тиховању и посту, убијеђен да ће од њих као старих много што шта видјети и чути. Испуњујући му молбу, патријарх му даде за пратиоце вичне људе који знају пустиње. Помоливши се у Александрији у Цркви Светих бесребрника Кира и Јована, и у Цркви Светог мученика Мине, Свети Сава крену на пут и дође к светим и пустињским оцима у Мареот, на крају Либије.

Послије тога Свети се врати у Јерусалим. Одморивши се од пута, он опет крену на пут у Синајску Гору. Прошав поред Јерихона и прешав Јорданску пустињу, дође у Каламонију, и ту се одмори у манастиру Пресвете Богородице, гдје се и сама Пресвета Дјева

Богородица са заручником Јосифом одморила, када су са Божанским Младенцем Исусом бјежали од Ирода у Египат. Одатле Свети дође у град Корак, на јужном крају Мртвога Мора. Кренувши одатле, он послѣје много дана и мучног путовања стиже најзад у Вавилон Египатски (=Велики Вавилон, Каиро). Ту он посла своје ученике к султану који је тада владао Вавилоном, да га замоле да му да дом гдје би одсео.

Султан, иако противник хришћанске вјере, орасположи се према њему, и као обузет неким страхом, нареди да му се спреми пресветао дом. А Свети Сава, дошав, поклони се у цркви трију Вавилонских младића: Ананије, Азарије и Мисаила. С љубављу примљен од хришћанског митрополита, он заједно с њим оде султану. Султан га прими са сваком почашћу, и распитиваше га о путу његову, и дивљаше се труду његову Бога ради. И тако га отпусти да се одмори у спремљеном дому.

Пошто се Свети довољно одмори, извијести султана о свом путу у Египат. Султан му даде проводитеље, и заповиједи да га са сваком пажњом предаду египатском султану. И овај султан га такође прими са сваком почашћу, одредивши му за одмор древну митрополију, гдје је сама Мати Божја са Младенцем Исусом и заручником Јосифом живјела, када је била добјегла од Ирода у Египат, док се нису вратили у Галилеју, у свој град Назарет.

Извести султана о својој намјери да хоће да посјети Синајску Гору. Султан, који га бјеше веома заволио, а и због царског рода његовог, посла му своје велможе са богатим даровима индијских миоиса, урми и осталих потреба, коње за пут и успутну стражу. Сараценске велможе, видјећи велику љубав султанову према Светоме, са страхопоштовањем се дотицаху његове мантије, говорећи: „Овако љубазан хришћанин није нам до сада долазио; и ово је уистини Божји човјек“. И тако га с великом љубављу проводише. А кад срећно стигоше на Синај, светитељ уђе у манастир и у Цркви Пресвете Богородице поклони се мјесту Неопаливе Купине. Епископ синајски који је на мјесту игумана и сва братија с љубављу примише Светога. Пошто се одмори у манастиру, Свети се попе на свети врх гдје је Господ разговарао с Мојсијем.

Затим се врати у свети град Јерусалим. Тамо у Храму Васкрсења одслужи посљедњи пут божанствену литургију. И тако, целивавши са многим сузама Христов гроб и свету Голготу и сва света мјеста, на којима Господ Христос нас ради претрпе тијелом свечесна страдања, он се опрости са патријархом Атанасијем.

Из Јерусалима Свети Сава отпутова у велику Антиохију, главни град Сирије. Ту се поклони у Саборној цркви, и чесно и с љубављу би примљен од светог патријарха антиохијског, са којим проведе много дана у разговору о духовним стварима. И целивавши се у Господу, свети оци се с љубављу растадоше.

ПРЕСТАВЉЕЊЕ СВЕТОГА САВЕ

Иако слаб и изнурен, Свети Сава крену преко Мале Јерменске и „турачке стране“, па се у једном пристаништу Мале Азије укрца у лађу, која је ишла за Цариград. Но, на путу се, због многих напора које је поднио, тешко разболе на лађи. Пошто бјеху на пучини, он није могао да се искрца и нађе лијека болести, и бјеше у великој невољи, и душа му бјеше близу смрти. Ученици не знађаху шта да раде, и плачући говораху му: „Знамо, владико, да ће те Бог и сада, као свагда послушати. Стога Му се помоли, бар нас ради да те сачува у животу док смо у туђини и док нас не изведеш из ове пучине. Јер, ако ти не будеш с нама, ови иноверци који нас возе продаће нас у ропство, или ће нас због богатства које носимо побити и бацити у море“. И Свети рече: „Не плашите се ради тога, чедо, нити тугујте. Уздам се у Бога да вас се неће коснути ниједно од тих зала која споменусте.“ Не трудите се, чедо, воља Господња нека буде на мени“.

Тек што светитељ то изусти, један велики талас убаци огромну рибу у лађу пред ноге светитељу. Он тронуте душе захвали Богу што му испуни жељу, и наложи ученицима да спреме рибу за све што су на лађи. Старјешина лађе, видјевши како Бог чудесно испуни светитељеву жељу, припаде к ногама његовим, молећи опроштај. Богопослана риба бјеше врло укусна; сви на лађи то углас изјављиваху. Поткрепивши се богопосланом рибом, светитељ одмах оздрави и недуг ишчезе од њега без трага. И Богом чувани доловише у Цариград.

Из Цариграда Свети Сава исплови лађом за Бугарску, да посјети свог пријатеља Асена, чија кћер бјеше удата за његовог братанца краља Владислава. У Трнову га цар срете и с љубављу дочека, и приреди велику свечаност о његову доласку. Светитељ покропи светом водом цара и све присутне.

Ускоро послије тога цар, пред полазак у лов, замоли светитеља да због зиме остане у његовом дому све до Васкрсења Христовога. Слугама нареди да му у свему буду на услузи. Дозвавши своје ученике, светитељ им нареди које ће све свештене ствари, набављене на Истоку, однети у архиепископију, а које у Студеницу. Написа и посланицу којом дарова мир и благослов краљу Владиславу и блаженом архиепископу Арсенију и свој земљи народа свог, па посла ученике своје у Српску земљу, а код себе остави мало њих. И тако, раздавши све и не оставивши ништа за себе, он се спреми на лак одлазак из свијета, захваљујући Богу што му испуни молбу и што хоће да дух његов прими у туђој земљи. Замоли и самог патријарха, да му учини љубав и остави га сама, да би у тишини предао Господу дух свој. И они дадоше један другоме цјелив у Христу, па се патријарх повуче.

У поноћи уочи недјеље Свети се причести светим и животворним Тајнама Христовим, и рече што и увијек говораше: „Слава Богу за све“. И тако, до краја благодарећи Бога, он предаде душу своју у руке Његове, 13. јануара 1236. године.

Цар нареди да Светога положи у његовом манастиру у цркви Светих Четрдесет Мученика, коју он бјеше подигао. И још нареди цар да се при погребу Светога разда много злата ништима, за покој преосвећенога, пошто цар веома љубљаше Светога. Блажени патријарх поступи у свему по царевој наредби: свечано сахрани тијело Светога у Цркви Светих Четрдесет Мученика, и ниште обилато обдари.

Пошто прође година дана од сахране Светог Саве у Трнову, свеблажени намјесник његов архиепископ Арсеније ражали се за Светим као за својим оцем и учитељем, па дође благочестивом краљу Владиславу и рече му: „Није лијепо ни пред Богом ни пред људима оставити оца нашег, равноапостолног учитеља, дарованог нам од Христа, који је многе подвиге и безбројне труде поднио ради Српске земље и украсио је црквама, краљевством, архиепископским престолом, епископима, и свима уставима и законима, да његове свете мошти леже ван његова отачаства и престола његове Цркве, у туђој земљи. Твоја је, дакле, дужност, да га на сваки начин из туђе земље пренесеш у његово отачаство“.

Краљ се веома обрадова приједлогу архиепископовом, па посла свог најугледнијег благородника к својој тасту цару Асену са молбом да му да тијело Светог Саве. Прочитавши писмо, и чувши исту молбу и од самог посланика, цар Асен се ожалости, и одговори: „Када би Свети и свето тијело његово лежали у нас без части и без пажње, праведно би било да га тражите да бисте му указали поштовање. Али, пошто се Свети упокојио у Богу међу нама, као што би и међу вама; и пошто његово свето тијело, као што видиш, лежи у цркви Божјој са великом почашћу, што онда задајете труда и Светоме и нама, тражећи га?“

Цар написа утјешно писмо својој тасту, краљу Владиславу, па додаде и ово: „Када је Богу било угодно да се Свети упокоји међу нама, Христовим вјернима, ко сам онда ја да се противим вољи Божијој, или да се дрзнем узнемирити гроб и свете мошти Светог, утолико прије што Свети ништа није завјештао односно свог преношења? Видјећи да је цар неумољив, краљ Владислав се ријеша да сам иде својој тасту. А кад стиглоше у град, краљ Владислав, прије него што су ушли у царске палате, замоли цара за допуштење да са свима својима оде најприје у цркву Светих Четрдесет Мученика, да се поклоне својој тасту и учитељу и Божјем угоднику.

Тако се Владислав са плачем дуго мољаше над гробом, да му и лице отече од силних суза. Утом га и цар позва у двор на свечану трпезу. Но, идуће ноћи цару се јави у сну анђео Божји у облику Светог Саве и нареди му да преда Светога, да га однесу у земљу народа његова. Цар се силно препаде због тога, и, призвавши патријарха и своје савјетнике, исприча им своје виђење у сну. Они му рекоше да је сан истинит и да је то посјета од Бога ради Светог. Цар се бојаше да задржи Светога због виђења које имађаше у сну. Па, правећи се као да чини неку милост својој тасту, краљу Владиславу, он му изађе у сусрет молби. Пошто би припремљено све што је потребно за пренос светих моштију, краљ Владислав позва своје епископе да у храму одслуже свету литургију за покој Преосвећенога; и када отворише гроб, нађоше светитеља потпуно цијелог тијелом и непорушеног, и као да спава; власи главе и браде његове бјеху свијетле и цијеле, и миомир као најљепши мирис разли се по цијелом храму.

Дуго су потом грађани Трнова, а и они из унутрашњости, долазили к светитељевом гробу, доносили своје болеснике, помазивали их као миром миомирисним прахом из гроба светитељева, и исцјељивали се молитвама његовим.

Међутим, благочестиви краљ Владислав пренесећи свете мошти светог стрица свог у своју земљу, радосно хиташе испред кивота, као некада Давид испред Ковчега Завјета, појући псалме. А кад се приближи са светим моштима Светога, блажени архиепископ Арсеније изађе на сусрет са епископима, игуманима, благородницима и мноштвом народа, и учинише достојно поклоњење Светоме, и цјеливаше свете мошти његове као Божјег угодника. Са свих страна да види и да се поклони. А, Бог Овај пренос светих моштију Светога Саве из Трнова у Милешеву би извршен 1237. године.

Послије не много времена, једном богобојажљивом и побожном преподобном старцу у манастиру јави се у сну Свети Сава говорећи, да његове свете мошти изваде из гроба и положи их испред гроба у цркви. То би учињено: подигоше из гроба пресвето тијело његово читаво и нетрулежно и миомирисно, и иставише га напред у цркви, свима на виђење и поклоњење.

„И потом бише многа чудеса од ових светих моштију, вели животописац монах Теодосије, и многа исцјељења бивају и сада онима који болују од многих недуга и вјером долазе. И отачаство своје, Српску земљу, оба заједно: преподобни Симеон и свесвештени Сава, утврђују молитвама к Богу, и бранећи чувају од најезде непријатеља, и насљедно предају краљевство од оца сину њихово, на Српску земљу, они молитвама к Богу одвратише, а неке и до краја уништише“.

ПОЧИВАЊЕ СВЕТОГ САВЕ У МИЛЕШЕВИ

Сава је остао и по смрти тЈелесној, почивајући светим моштима својим у светој обитељи Милешевској. Чудотворном и животворном благодаћу Божјом сав присутан у светом тијелу свом, Свети Сава је и гроб свој учинио чудотворним и животворним. И његов гроб је заиста постао животворним и чудотворним извором воде живе, воде која стално отиче у живот вјечни, и отичући односи са собом сваку душу која се причести њоме, напоји од ње, као своме мученику, као своме исповеднику, као своме духовнику, као своме утјешитељу, као своме исцјелитељу, као своме васкрситељу, као своме чудотворцу, као своме учитељу, као своме наставнику, као своме просвјетитељу, као своме вођи – и добијали од њега све што им души треба за живот и у овом и у оном свијету, Христом је чинио све што је чинио; и све што је чинио – ради Христа је чинио. Јер сваки српски светитељ, сваки српски апостол, сваки српски благовјесник, сваки српски учитељ, сваки српски просвјетитељ, сваки српски чудотворац, сваки српски испосник, сваки српски државник, сваки српски епископ, сваки српски монах, сваки српски свештеник, сваки српски радник, сваки истински Србин – духовни је потомак Светог Саве, посредно или непосредно. И тиме свједок и свједочанство о свеживотности, о бесмртности, о животворности и незамјенљивости Светога Саве, као духовног родоначелника свих правих Срба од Немање до данас.

Духовни родоначелник своме оцу, Свети Сава је то остао и свима светим српским краљевима и царевима, и патријарсима, и владикама, и испосницима, и мученицима, и учитељима, и просвјетитељима, и свима правим Србима од Немање до Косова, и од Косова, до данас. Први животописац Светога Саве, његов ученик и саподвижник, хиландарски јеромонах Доментијан, иако врло рјечит, нема ни издалека оне изразе које он богојажљиво и узбуђено тражи, да би вјеродостојно представио величину Светога Саве и достојно га похвалио. Величајући еванђелску дјелатност Светог Саве и његовог светог оца Симеона, Доментијан расипа бисер своје краснорјечивости: „Оба ова саврсника божанствене благодати, отац са сином, наоружани Светим Духом, и вјенчани благодаћу Божјом, бише први примјер богољубља и светости дјечи својој због непознавања истинитог живота – Христа истинитог Бога нашег.

Писац ријетке благодатне видовитости, свети Григорије Синајит, из прве половине четрнаестог вијека, хвали Немању и Светог Саву као српске вође, који су презрели власт, дошли у Свету Гору, подвизавали се, и за своје подвиге и труде добили од Бога богате дарове, те све просвећују чудима и миром.

Изабраник Светога Саве, и први насљедник његов на архиепископском престолу Српске цркве, свети Арсеније, овако говори својој пастви за Светог Саву: „Чусте благог учитеља нашег и наставника, који се у минуло вријеме разлучи од нас, али његов добри спомен и благе поуке свагда су у нама, јер он не престаје учити нас. А ја смјерни, по вољи хтијења Господњег узведен на свети и божанствени престо овог господина мог, није лијепо да ћутим; јер не говорим своје, него оно што нам је он заповиједио“.

Архиепископ Сава III назива Светог Саву светим и великим апостолом и архијерејем српским. У једном запису из 1252. године каже се за Светог Саву да је измлада освећени и благочестиви и просвијећени и први наставник све Српске земље.

Архиепископ Данило и његови ученици кажу за Светог Саву да је „свети господин наш, просвјетитељ и обновитељ отачаства свога, земље Српске, у којој се благословом Божјим нарече први архиепископ“, „угодник славе Божје и светилник отачаству свом, земљи Српској, господин наш и учитељ, служитељ Трисветог Божанства“.

Стефан Дечански, последије побједице над бугарски царем Михаилом, шаље писмени извјештај архиепископу Данилу, својој супрузи Марији и свему сабору Српске земље, у коме вели: „Нека вам је знано, да помоћу Божјом и молитвама и посредовањем Светог Симеона и Светог Саве, победицих многе и моћне силе, и самог начелника злобе цара умртвих“. Свети Сава је: „просвјетитељ и наставник Српске земље“, „истинити проповједник побожности“; све што је у Србији постигнуто, добивено је, каже Стефан Дечански, „помоћу Христовом и молитвама госпoде: Светог Симеона и светитеља Саве, на велику хвалу и славу Богу, а мени и моме сину на велелепно и достојно име“. – У држави цара Душана Свети Симеон и Свети Сава су „начелници и чувари отачаства“; они су показали „добар узор богољубља деци отачаства свога. Цар Душан, „утврђиван благодаћу Госпoда нашег Исуса Христа и Пречисте Богоматере и богоприманим молитвама свете госпoде своје, преподобног оца нашег Симеона и архијереја Христова Светог Саве, непрестано напредоваше у добру“.

Свети Никодим, архиепископ српски, каже у једном запису 1319. године, да је Свети Сава небопарни орао, да је Духом Светим обновио не само себе него и сву Српску земљу, и да је као нека драгоцјена пчела сабирао мед са свих дивних цвјетова и испунио њиме своје отачаство, да га је украсио самодржавним вијенцем, утврдио православном вјером и почаствовао архиепископским чином.

Свети архиепископ Никодим још назива Светог Саву апостолом и учитељем отачаства, Српске земље.

Краљ Милутин каже у једној повељи да је све оно што је он освојио, освојено помоћу Светог Симеона и Светог Саве. У другој повељи вели да је Свети Сава први архиепископ, учитељ српски и светитељ Христов, свети и велики апостол и архијереј српски. У Бањској повељи краљ Милутин назива Светог Саву: свети и равноапостолни богоносац и наставник и просвјетитељ све Српске земље и поморске и први архиепископ.

А архиепископ Никодим у потврди те повеље каже за Светог Саву, да је господин и учитељ, наставник и просвјетитељ и апостол српски. У једној повељи краљ Милутин вели: „први архиепископ и учитељ српски и прародитељ наш, светитељ Христов Сава“. У једном запису из 1305. године вели се да је Свети Сава наставник „свој Српској земљи. Овај благочестиви архиепископ и краљевство обнови и освети га у Српској земљи“. У једном запису из 1316. године каже се, да је Свети Сава учитељ отачаства, први српски архиепископ.

Цар Душан каже у једној повељи да је он освојио многе градове „молитвама светих мојих прародитеља, Симеона и Саве“. Он назива Светог Саву, „светим претком“. Цар Душан вели за себе да је он: „отрасл благаго коријене родитељ мојих светих, праведног и Светог Симеона Немање, новог Мироточца и бившег владоца земље Српске, и светитеља нашег и првопрестолника отачаства нашег, првог архијереја кир Саве“. У неколико повеља цар Душан понавља да је он „изданак благог коријена – светих родитеља мојих: Симеона Немање, Новог Мироточца и великог светитеља и првопрестолника отачаства нашег Саве“. Они су њему „пресвијетли наставници, господа и учитељи“. Свети Сава је „прародитељ царства“ његовог.

Цар Урош каже за себе у једној повељи: „Ја, Стефан Урош, изданак благог коријена светих родитеља мојих, Симеона Новог Мироточца и бившег првог владоца земље Српске, и великог светитеља и првопрестолника земље Српске, отачаства нашег, Саве“. Још их Цар Урош назива својим „светим прародитељима“, „светим прадједима“.

Патријарх Данило вели за Светог Саву: свети господин наш и учитељ и наставник, први архиепископ Сава.

Константин Философ каже за Светог Саву, да је равноапостолни, подвижник и просвјетитељ.

У Немањинком периоду српске историје архиепископски престо Српске цркве стално се назива престолом Светога Саве. То је „престо светог и богоносног оца нашег светитеља Саве“; „престо светог господина и учитеља кир Саве“; свети и божанствени престо великог архијереја кир Саве.

Из овог, иако летимичног прегледа свједока и свједочанстава о Светом Сави, очигледно је да је Свети Сава духовни родоначелник свих светих и великих личности српске историје у Немањинком периоду. А тиме, посредно и духовно родоначелник свих њихових светих и великих дјела, подвига, прегнућа, стваралаштава. Јер, он је имао један животни идеал – свети идеал: животворним и светим Еванђељем Христа Бога осветити српску просвјету и учинити је светом просвјетом, осветити српску школу и учинити је светом школом, осветити српску културу и чинити је светом културом, осветити српску државу и учинити је светом државом, осветити српску душу и учинити је светом душом, осветити српски народ и учинити га светим, народом христоносцем и крстоносцем. Истовремено оличење светитеља и просвјетитеља, Свети Сава је као истински светитељ, и тиме истински просвјетитељ, свим бићем својим и желио и стварао свету просвјету, свету културу, свету државу, свети народ. Све што је свето, а то значи – бесмртно и непролазно у српској просвјети, у српској школи, у српској култури, у српској држави, у српском народу, од њега је, несумњиво од њега, макар својим почетним животним нервом, животном клицом, животном силом. Шта су свете задужбине светих српских великана, ако не свједочанства о Светоме Сави, као њиховом духовном родоначелнику? Сопоћани, Дечани, Грачаница, Раваница, и толике друге задужбине, нису ли колијевком и духовним поријеклом из Хиландара, свете задужбине Светог Саве и светог му родитеља Симеона

Мироточца . А просвјета, коју је српском народу дао Свети Сава, света је просвјета. И тиме – свето свједочанство о Светом Сави, првом српском Просветитељу. Јер је циљ те просвјете: осветити и ум и срце и душу народну; осветити их Једино Светим – Господом Христом.

А Косовско Еванђеље – све је од Светога Саве. Јер, у чему се састоји оно? – У свенародном самоодречењу ради Христа: сав народ, са светим царем на челу, одриче се земаљског царства ради небеског царства, жртвује земаљско царство ради небеског царства. Јер: „земаљско је за времена царство, а небеско вавијек и довијека“. А то, није ли то – Растково Еванђеље? Нема сумње, Косово и Косовско Еванђеље, то је најпотресније свенародно свједочанство о свеистинитости и свеживотности Растковог Еванђеља, помоћу кога је Свети Сава створио све што је свето и честито и велико у историји рода српског. Он је први српски: свети самомученик Христа ради. Зато је он духовни родитељ свих светих мученика косовских, на челу са светим великомучеником косовским – Кнезом Лазаром. Зато је српски народ о свенародној жртви косовској ради Христа и изрекао у народној пјесми онако узвишен суд: Све је свето и честито било и миломе Богу приступачно.

У Покосовском периоду Свети Сава постаје још потребнији, још неопходнији српском човјеку и српском народу; притом, још утицајнији, још незапамћивији. У то вријеме Милешева постаје још изразитије центар свега истински српског, свега српства, јер свето тијело Светога Саве, постаје стварни владар српских душа. Сав тадањи духовни живот српског народа развија се под неодољивим и свемоћним утицајем Светога Саве. У записима и споменицима тога доба најглавнија је ова истина: Свети Сава је сва нада српског народа.

Деспот Стефан (1405-1427) вели за себе: „благовјерни деспот Стефан – милошћу великог Господа мог Исуса Христа, посредовањем Пресвете Богородице и молитвама свете моје господе и отаца и праједа Симеона и Саве“, и још их назива „великим светилницима нашим, у којима је наша нада“.

Ћесар Угљеша у Повељи манастиру Хиландару од 1423. године, спомињући Светог Симеона и Светог Саву, вели да је „у њима наша нада“. У једном запису из 1521. године Свети Сава се назива „први архиепископ, учитељ и првосвјетитељ српски, нови уистини апостол“. У једном запису Милешевском из шеснаестог вијека Свети Сава се назива „велики чудотворац“. У другом запису Милешевском из седамнаестог вијека Свети Сава се назива „српским чудотворцем“. По другом једном запису из седамнаестог вијека Свети Сава је „први архиепископ и господин Српске земље“.

Када се у петнаестом вијеку Хум издвојио из Босне и образовао посебну државу, први господар Херцеговачки Стефан Вукчић прогласио је себе 1448. херцегом или војводом Светога Саве. У уговору о савезу, што га је Стефан склопио са арагонским и напуљским краљем Алфонсом, истакнуто је нарочито, да у Милешевима „почива један светац, који чини велика чуда“. Синови Стефанови Влатко и Владислав, и Влатков син Баоша, називали су се такође херцезима Светога Саве, и тако се потписивали на разним актима.

У то доба, а и раније, Свети Сава је нарочито био поштован и цијењен у Русији. Теодосијево Житије Светога Саве много је преписивано и читано у Русији. Препис тога Житија налазио се у свакој тамошњој већој библиотеци. У Бугарској је Свети Сава био веома поштован нарочито послџе свога престављења у Трнову, што се види из упорног одбијања цара Асена да допусти пренос његових светих моштију из Трнова у Србију. У Букурешту је Шербан Кантакузен подигао у седамнаестом вијеку школу, која је носила име Светог Саве.

Осим тога, Свети Сава је цијењен и поштован и међу римокатолицима. У седамнаестом вијеку титуларни бискуп босански Иван Томко Мрнавић пише биографију Светога Саве. Фра Андрија Качић Миошић велича у пјесми чудотворство Светога Саве, и вели:

Рад чудеса калуђера Саве Словинске га све државе славе. Не само то, него је у то доба Свети Сава био искрено уважаван, веома цијењен и поштован и код Јевреја, и код Турака, и код помуслимањених Срба. Тако, страни путник Бенедикт Рамберти пише у 1533. години, да је у Милешеви тијело Светога Саве још цијело и лијепо и да манастиру већу милостињу дају Турци и Јевреји него ли хришћани.

Жан Шено у 1547. години биљежи, како у Милешеви има врло много монаха, они показују тијело Светог Саве, које и Турци поштују, и дијеле им милостињу.

Катарин Зено, У години 1550, свједочи да монаси живе од милостиње, „што им понајвише пружају Турци, који свеца особитоштују и јако га се боје“. „Турци вјерују Светом Сави, каже Бранковићев Летопис, и крстом се крсте и крштавају се“.

Мелинор Сијалиц, који је године 1559. прошао кроз Милешеву, каже да је овај манастир добро очуван, а нарочито црква са иконама, које су на грчки начин сребром украшене, и, као мало гдје, врло богато окићене. На једном олтару био је сребрни ковчег, у коме је почивало тијело Светог Саве. „Све је то, вели он, до дана данашњег остало нетакнуто од Турака“.

СПАЉИВАЊЕ МОШТИЈУ СВЕТОГА САВЕ

Преко три и по вијека почивале су у манастиру Милешеви свете мошти Светога Саве, и биле за Србе непресушни извор сваког племенитог надахнућа, сваког еванђелског прегнућа, сваке еванђелске ревности, еванђелске вере, љубави, наде, утјехе, радости, окрепљења.

Ако је Србима, као народној цјелини, била потребна ма каква помоћ, они су је тражили и налазили у Милешеви код свога бесмртног Светитеља и чудотворног Просвјетитеља. Сваком правом Србину он је био у свима невољама утјеха, у свима тугама радост, у свима патњама сапатник, у свима гријесима избавитељ, у свима смртима спаситељ и васкрситељ.

Све то Свети Сава је био Србима у највећој мјери, особито за вријеме ропства под Турцима, послије пропасти српског царства на Косову 1389. године. У то мрачно и свирепо доба Свети Сава чудотворним тијелом својим у Милешеву постаје најрјечитији благовјесник и најубједљивији свједок славне прошлости српске, најмилији утјешитељ и најмоћнији охрабритељ поробљеног народа свог, најбесмртнији исповједник и најнеустрашивији бранитељ истине и правде Христове. У њему српски народ гледа своју савјест, своју душу, своје срце, своју вјеру, своју љубав, своју наду, своју истину, своју правду, своју слободу. Зато су са свих страна Српске земље хитали к њему, к светом гробу његовом на поклоњење, на охрабрење, на исцјелење од сваковрсних невоља и туга и бољки и недуга.

Све то завојевачи Турци пратили су будно. На њихове очи дешавала су се необична чудеса од светих моштију Светога Саве. Штавише, чудотворном светитељу прибегавали су у болестима својим и многи муслимани, и добијали чудесна исцјелења. Све то подстакло је Турке да уклоне овог чудотворног будитеља вдерске и националне свијести српске, и овог неућутног храбритеља поробљеног народа на бољу будућност. Као непосредни повод за то Турцима послужи устанак Срба у Банату 1594. године. Устаници су на својим заставама имали лик Светога Саве. Главни командант турске војске против устаника био је Синан паша, велики војник, али необразован, сујевјеран, страшно суров и свиреп, а уз то је „звјерски мрзио хришћане“. Он нареди да се тијело Светог Саве пренесе из Милешеве у Београд и спали.

На челу турске војске која је отишла по тијело Светога Саве био је Ахмет бег Ођуз. Војска упадне у Милешеву на Велики Петак 1594. године, начини покор, узме из кивота тијело Светога Саве, и пренесе у Београд Синан паши. И у суботу, 27. априла 1594. године, Синан паша спали тијело Светога Саве у Београду, на Врачару, гдје се данас налази црква Светога Марка. Плачем и лелеком широм цијеле Српске земље пропраћен је овај језовити злочин.

БЕСМРТНОСТ СВЕТОГА САВЕ

Спаљивањем светога тијела Светога Саве, Турци су, не хотећи дали могућности великом чудотворцу, да учини још једно громовско чудо. Ваистину, громовско! Јер од тог тренутка Свети Сава је светим духом својим постао просто свуда присутан за српску душу.

Огањ на Врачару, сагоријевајући свете мошти Светога Саве, још једном је, и то занавијек сјединио Српску земљу са небом. И пропутио пут у небо за сваку христочезњиву душу, пут бетониран свјетлошћу незалазном и непролазном. Неодољивим чаром своје христолике личности и еванђелском многостраношћу своје богочовечанске дјелатности Свети Сава је сваком људском бићу показао на опитан начин како из себе може изградити христолико биће, које живи светим еванђелским врлинама. Саздан као христолико биће, човјек свјесно и несвјесно, чезне за Христом Господом, за Његовом Вјечном Истином и Правдом и Љубављу.

Одговарајући на те чежње, Бог и Господ Исус Христос је и постао човјек, да би свима нама показао како се из човјека јБогочовјеком изграђује христолико биће. Свети Сава је такав архитектама такав неимар своје човечанске личности, и у својој христоликој љубави увијек готов да нам помогне у том себеизграђивању, ако му се од све душе обратимо молитвом, постом и осталим светим врлинама. Вођен и руковођен Светим Савом, човјек свестрано расте кроз свете тајне и свете врлине „у човјека савршена, у мјеру раста висине Христове“ (Еф. 4, 13). А, за људско биће, то је најсавршеније савршенство у свима свјетовима, и најблаженије блаженство коме нема краја ни у времену ни у вјечности.

Као свепобједни бесмртник, Свети Сава путује овом земаљском планетом побјеђујући сваки гријех, сваку духовну смрт, сваког ђавола: побјеђујући их и у мени и у теби и у сваком људском бићу које себе преда њему свом душом, свим срцем, свим умом, свом снагом. Поступа ли тако човјек, гле: он ваистину побјеђује у себи сваку духовну смрт = сваки гријех, јер је гријех увијек духовна смрт; и у исто вријеме он побјеђује у себи и сваког ђавола, јер ђаво ради кроз сваки гријех и шири свој језиви пакао.

Али, све ове чињенице непрестано нас подстичу на питање: у чему је посљедња и завршна тајна такве величине Светога Саве? – У томе, једино и опет: у чему је бесмртност Светога Саве? – У Христу Господу, свесавршеном Богочовјеку. Зато је Свети Сава бесмртно жив и бесмртно вјечан. И у нама бесмртан, и ми њиме бесмртни; и у нама вјечан, и ми њиме вјечни.

ПОВИЈЕСТ МОНАХА АМОНИЈА О ПОГИБИЈИ

И уз помоћ Божју послѣје осамнаест дана стигох на Гору Синајску. И поклоних се тамошњим светим мјестима. И наслађивах се гледајући анђелолике оце синајске и разговарајући се с њима. Јер их сваког дана посјећивах у келијама њиховим ради духовне користи. Послѣје не много дана, изненада нападе на тај крај мноштво варвара, званих Влемијани, пошто им кнез бјеше умро. И све оце што нађоше у околини немилосрдно побише. А ми који бјесмо близу пирга, куле, чим чусмо метеж и вреву, повукосмо се у тврђаву заједно са светим оцем настојатељем манастирским, коме бјеше име Дула. Он ваистину бјеше слуга Христов, јер посједоваше велику трпељивост и кротост, као нико други, због чега га неки и Мојсијем називаху.

Варвари побише све који беху на Хориву, и многе свете који беху у Тефровили и у Кидари, и опљачкаше остала мјеста око Синајске Горе. Дођоше и до нас, и умало нас не побише, јер не бјеше никога да их спријечи. Но утом човјекољубиви Бог, који руку помоћи пружа онима који Га свим срцем призивају, нареди да букне огроман пламен на светом врху Горе, и сви видјесмо цијелу Гору у диму и огањ где се диже до неба. Од тога се сви препадосмо, и умало не помресмо од страшнога призора. И павши на земљу, поклонисмо се Господу, и молисмо Га да нас избави од ове опасности и не оставља потпуно оне који Га призивају.

Онда сиђосмо с куле, и потражисмо по разним мјестима заклане оце. И нађосмо њих тридесет и осам мачем посјечених. Сви су имали многе ране на тијелима својим, страшно измрцварени. Двојица од њих, Исаија и Сава, бјеху још живи, али тешко изранављени, једва су дисали. Када наступи ноћ, Исаија се око поноћи упокоји. А Сава остаде још жив, и бјеше наде на његово оздрављење, јер његове ране не бјеху сувише тешке. Он захваљиваше Богу за све што га је снашло! Пустиња Раит бјеше удаљена више од два дана хода, у приморским крајевима близу Црвеног Мора, гдје су дванаест студенаца, и некада бјеху седамдесет палмових дрвета, као што пише у Четвртој Књизи Мојсијевој (4. Мојс. 33, 9), а сада их је врло много. Упитасмо оног човјека, како су оци побијени, и колико их је убијено? Али, он нам не умједје рећи, пошто је и сам чуо од других да су оци који су живјели у Раити сви до једнога побијени. Послѣје неколико сати стиже и други вјесник који нам то исто каза. А послѣје неколико дана приспе један инок, који је био међу тамошњим оцима, са жељом да остане на Синајској Гори.

Међу њима бјеше један старац, по имену Мојсије, родом из оближњег града Фарана. На Гори је живио у једној пећини недалеко од манастира. Бјеше то други Илија Тесвићанин, јер све што мољаше у Господа, Господ му даваше. Чинећи чудеса у Богу, и исцељујући сваку болест, он преведе у хришћанство све људе у околини Фарана, такође и Исмаилћане

тога краја. Овај свети отац ослободи многе и од нечистих духова, благодаћу Христовом имајући власт над ђаволима. Он откако је почео самовати, хлеба не окуси, али је због посјетилаца држао код себе помало хљеба, који су му давали људи што су му из Египта долазили. Његова, пак, храна бјеху урме, и пиће – вода. Одјећа му бјеше од палме. А, у току Свете Четрдесетнице, све до Великог Четвртка, није ни с ким разговарао. За цијелу Четрдесетницу њему бјеше доста за храну само двадесет урми и један крчаг воде. Од тога му је преостајало чак и до Великог Петка, како нам је причао његов ученик. Овај дивни и блажени отац имађаше ученика који се такође звао Мојсије. Бјеше из Тиваиде.

Заслужује, и било би од користи, да споменем житије свакога од тих отаца, али због немања времена споменућу још само једног. Међу њима бјеше један отац, по имену Јосиф, родом Аналитин. Он живљаше на две стадије далеко од воде. Својим рукама направи себи обиталиште. Бјеше то муж свет и ваистину пун расуђивања, украшен и свима добрим дјелима. Проживе на том мјесту тридесет година. А ученик његов не живљаше поред њега, већ у другој келији негдје у близини. Овом преподобном Јосифу дође једном неки брат да га пита о помислима; куцну у врата, али пошто старац не одговори, брат завири кроз прозорче и виде старца гдје стоји усред келије као пламен од главе до ногу.

Ужас га спопаде, и он се стропошта, и два сата лежао као мртав. А кад се прену као иза сна, остаде сједећи пред старчевим вратима. Старац пак, заузет богомислијем, не знађаше шта се десило. Послије неколико дана дође ученик његов Геласије; и кад не нађе старца у келији, тражаше га дуго по пустињи, али га нигде не нађе. Затим се уплакан врати у старчеву келију, и настани се у њој, да би бар донекле утјешио душу своју гледајући келију оца свог. И проведе у тој келији шест година. А послѣ тога једнога дана око три сата по подне закуца неко на врата. Геласије отвори и угледа оца свог гдје стоји пред вратима. И удиви се неочекиваном призору, јер мишљаше да види духа. Уза све то рече му: Сатвори молитву, оче! – Старац сатвори молитву, и цјеливаше један другог. Брат одмах дође и обавијести нас о томе. И ми се скуписмо, и са палмовим гранчицама и многим пјесмама донесмо га у цркву. Лице је његово сијало, као некада лице пророка Мојсија. И положисмо га међу раније уснуле свете и божанствене оце. Тако бјеху савршени ти блажени оци: живљаху у потпуном сиромаштву, јуначки подношаху невоље Господа ради, бјеху стално у молитви и боговиђењу. Живјело нас је тамо четрдесет и три. И гле, дођоше нека два човјека и казаоше нам ово: С оне обале мора из Етиопије, лађом иде мноштво варвара. Ми смо били на чамцу; они нас зауставише, и рекоше нам: одведите нас до града, и ми вас нећемо тући. Иако нисмо жељели, обећасмо. И, ево, обавјештавамо вас да се на вријеме склоните, како вас не би варвари, пролазећи овуда, похватили и побили. Њих има триста. А, када се поче спуштати ноћ, појави се лађа која је пловила према нама. Мирјани, колико их бјеше у околини Фарана, спремише се за борбу, да би заштитили своје жене и дјецу. Бјеше их на броју двјеста, осим жена и дјеце. Ми, пак, повукосмо се у цркву која бјеше ограђена. И дођоше варвари до студенаца, гдје их среташе мјесни житељи, готови на борбу. И са обје стране полетјеше силне стријеле. Али, варвари, вичнији у злу, погнаше мјесне житеље и убише сто четрдесет седам. Остали се разбјегоше куд који. А варвари похваташе њихове жене и децу, и починише безакоња. Затим се као дивље звијери устремише на нас, надајући се јадници да ће у нас наћи много злата. И опколише зидове нашег манастира, вичући и халачући, да би нас застрашили. Неки од нас подношаху јуначки ову биједу, неки плакаху,

неки захваљиваху Богу молећи се и један другог тјешећи, и сви скупа говораху: Господе, помилуј! А отац наш свештени Павле стаде усред цркве и рече: Оци и браћо, чујте мене грешног и посљедњег међу свима. Сви добро знате да смо се из љубави према Господу нашем Исусу Христу одрекли сујетнога свијета, и живимо у овој голој пустињи, и удостојисмо се носити Његов благи јарам у глади и жеђи и у крајњем сиромаштву. И жељасмо да се обретемо међу њима. И, ево, већ је дошло вријеме, и наша се жеља испуњује, да бисмо се с њима наслађивали остварењем наде наше у будућем животу. Зато, нипошто немојте бити малодушни, нити се подајте тузи, нити се плашите, него усрдно опашите себе силом, и јуначки поднесите смрт, и Бог ће нас милостиво примити у своје царство. Укрепи нас у овај час, Господе, у вријеме невоље наше; прими као жртву благопријатну, као мирис духовнога миомира душе свију нас, јер Теби приличи слава и част сада и увијек и кроза све вијекове. Варвари прескочише манастирске зидине, отворише врата, и нагрнуше као дивљи вуци и љуте звијери, са исуканим мачевима. И ухватише светлоликог старца Јеремију, који сјеђаше крај црквених врата, и рекоше му: Покажи нам вашег старјешину. – Старац погледа на њих, виде њихова мрачна лица, и исукане мачеве у рукама њиховим, и нимало узнемирен рече им: Што ме плашите, непријатељи Христа мог? Ништа вам казати нећу, ма шта ме питали. И тако он иступи храбро против ђавола, и згази главу змији, и би први увјенчан вијенцем мучеништва, и постаде примјер и углед страдања и за старе и за младе.

Гледајући ово, свештени отац наш Павле убрзо изиђе пред њих и рече: Ја сам кога ви тражите. – И показа својим прстом на себе. И предаде себе варварима храбри слуга Христов. Упиташе га говорећи: Реци нам, гдје си сакрио своје злато? – А он тихо и кротко, као што му бјеше свагдашњи обичај, одговори: Вјерујте ми, у току цијелог живота свог ништа земаљско не стекох осим ове вете одеће што је на тијелу мом видите. – И указа им на своју одјећу. А они му цијело тијело покрише стријелама и главу му каменицама разбише. Причајући нам ово, инок зајеца и стаде горко плакати. Са њим, вели Амоније, плакасмо много и ми сви, да и одјећу оквасисмо сузама.

Бјеше тамо Један велики отац, по имену Адам. Он имађаше младог ученика Сергија, коме бјеше петнаест година. Када варвари угледаше њега, дивног лицем и још врло младог, сажалише се на њега, и не убише га, него га изведоше из цркве у намјери да га поведу са собом. Он пак, видјећи да га не убише са братијом и оцима и да ће га зликовци повести са собом, плакаше горко и кукаше. Затим, распали се духом, одбаци од себе сваки страх и трепет, притрча и храбро истрже мач из руку једноме варварину и удари по рамену. Тако и би. Бјесни од гњева, варвари га исијекоше на комаде. У мукама, он се осмјехиваше говорећи: Благословен Господ који нас не предаде живе у руке грешних људи! – И рекавши то, упокоји се у Господу. Пошто побише оце, варвари преврнуше цио манастир, држећи да ће наћи много блага. Биједници нису знали да свети оци ништа земаљско не текоше, већ у тијелу анђелски живјеше. Док се све то догађало, ја сам се осјећао као мртав. Мислио сам да ће, тражећи благо, претрести и оне палмове гране. Често сам вирио испод грања, кад ли ће наићи и убити ме као и остале. Смрт ми већ бјеше пред очима; и ја се мољах Богу да ме, ако хоће, спасе. Када се пак варвари упутише палмовом грању, не претресоше га и отидоше. Бог помрачи срца њихова и очи. И пошто ништа не нађоше, они оставише свете оце онако мртве, и свратише опет до студенаца, да би одатле дошли до мора и продужили свој пут. Али кад дођоше на обалу, нађоше лађу разбијену. Док су варвари били тиме заузети, стиже много људи из града Фарана, шест

стотина одабраних стријелаца. Бјеху чули за погибију светих отаца у Раити. И варвари сви на том мјесту изгибоше, не хтједоше ни да бјеже ни да одступе.

Док се то дешавало, ја се мало охрабрех и изиђох оданде гдје сам се био сакрио. И обиђох тијела побијених светих, и нађох да су сви мртви осим тројице: Домна, Андреја и Ориона. Домн је лежао у страшним мукама, јер је имао љуту рану на грудима. Андреј је имао много рана, али оне нису биле тако тешке, и он их је преболио и остао жив. Орион пак није уопште био рањен, јер га је један варварин ударио мачем с десне стране, мач је изишао на лијеву страну, али му је пробио само одјећу, а тијело му није додирнуо. Мислећи да га је убио, варварин га је оставио и устремио се на друге. Дође и кнез Ведијан, кога, као што напријед рекосмо, преподобни Мојсије избави од духа нечистог. С кнезом уђосмо у цркву, ридасмо и плакасмо горко. Пред нашим очима су лежали старци свете љепоте, са чесним сиједим власима, а млађи су изгледали као анђели, јер лица су им сијала као јутарње цвијеће, показујући на себи знаке врлинског житија њиховог. Ми сабрасмо света тијела њихова на једно мјесто. Христољубиви кнез Ведијан са осталим житељима Фарана донесе свијетле одежде, и сахранисмо свете, њих тридесет и девет на броју. Отац Андреј и отац Орион остадоше тамо сами, размишљајући да ли да и надаље остану у истом мјесту или да га напусте. А ми који надживјесмо ту невољу, поведимо рачуна о своме спасењу и помолимо се њима да моле Господа за нас, да се и ми са њима удостојимо удјела у небеском царству. А, ја, грешни Амоније, вратих се с Богом у Египат, и све ово ставих на хартију. Не отидох у првобитно мјесто, звано Каново, већ се настаних у малој келији у близини Мемфија. Живећи у њој, често се сјећам и одајем поштовање мучеништву и подвизима преподобних Мученика Христових.

НАПОМЕНЕ:

- Растко се родио 1169. Значајно и интересантно јесте то да је те исте године прешао у власништво Руса светогорски манастир Св. Пантелејмон, у коме је касније Растко примио монашки постриг.

- Света Гора, најисточнији крак полуострва Халкидике у Јејејском Мору. До Расткова доласка тамо она је већ неколико стотина година уживала глас добро уређене монашке републике. Још 885. год. византијски цар Василије I из македонске династије уступио је Атонску или Свету Гору у потпуну својину тамошњим монасима. У тим манастирима, којих је било много, живјели су монаси у заједници, молећи се заједно Богу, станујући по келијама, обједујући заједно у трпезарији и радећи на манастирским имањима, и то све по прописаном правилу, уставу, званом типик, који је у десетом вијеку установио Св. Атанасије Атонски, а доцније прерађен, у једанаестом вијеку, за владе цара Константина Мономаха. Поред Грка, у Свету Гору почеше долазити монаси и других народности. Грузинци основаше онде Иверски манастир, Амалфићани свој, Бугари свој манастир Зограф, а Руси, такође, свој манастир Светог Пантелејмона, за вријеме цара Манојла Комнена.

- Кула, са које је Св. Сава бацио одијело, читава је и досад. У њој је 1871. године направљена црква, посвећена његовом имену.

- У доба Светога Саве престоница Византије, Цариград, био је сјајан и величанствен град. Па, онда, колико су дуге и широке улице Цариграда... Усред свега тога издвајала се величанствена Црква Свете Софије, сјајна и јединствена грађевина цара Јустинијана из VI

вијека. У близини Свете Софије била је чувена црква Свете Одигитрије (= Путеводитељке, Богородице), а близу њега налазили су се и стари царски двори с многобројним црквама и капелама, престолом дворницом (хрисотриклинион) и салама за дочек. У тој групи грађевина падала је нарочито у очи Порфирна палата. Међутим, царска породица у то доба није више становала у старој палати. Династија Комнена преселила се у XII вијеку у огромну и сјајну палату Влахернијску у сјеверозападном углу цариградских зидина, чије се рушевине још и данас виде. Запањивао је изглед ове грађевине, која је својим пространством, дивним мраморним стубовима и сјајним мозаицима привлачила свачију пажњу. Нешто старији савременици Светога Саве, Венијамин из Туделе и Ото де Диогило, немају довољно ријечи да опишу љепоту положаја Цариграда, његово богатство, жив трговачки саобраћај, а нарочито сјај његових палата, особито нове царске Влахернијске палате, Цркве Св. Софије и осталих црквених и световних грађевина.

Позади Хиподрома, у близини Јустинијанове палате, а близу Жељезне капије, издизале су се старе Цркве Св. Анастасије и Светог Сергија и Вакха. Од Свете Софије, идући главном улицом према западу, путник је излазио на трг цара Константина, обиљежен Константиновим стубом. Нешто даље удесно излазило се на простран Артополијски трг, а одатле на трг цара Теодосија. Одатле преко Амастријскога трга отварао се диван видик на лепу триумфалну улицу која је водила на простран трг цара Аркадија с његовим стубом. Идући даље према западу, путник је наилазио на остатке утврђења цара Константина из IV вијека и на стару Златну капију.

Поред палата издизале су се у споредним улицама многобројне цркве и манастири, богато украшени. На првом мјесту велелепна Црква Светих Апостола, гробница византијских царева, која је као модел послужила Цркви Св. Марка у Млечима. Поред ње богатством и сјајем истицала се и Црква Пантократора коју је, у XII вијеку, подигао цар Јован Комнен. У то вријеме у Цариграду је било више светитељских моштију него у цијелој осталој Европи. Само пет година по Савином одласку из Цариграда западни крсташи, освојивши Цариград, опљачкаше многобројне цариградске цркве, те се разграбљене мошти светитеља расуше по цијелом хришћанском свијету. Поред црква и манастира пажњу је привлачио положај и изглед Цариграда, који је тада имао на 800.000 душа. Поред Грка било је у Цариграду читавих квартова западних колониста: Млечана, Ђеновљана, Амалфићана и Пизанаца, главних трговачких посредника између Истока и Запада.

(Др Јован Радонић, Свети Сава и његово доба, стр. 14-17; Срем. Карловци, 1935).

- Жичу је Стефан Првовенчани са Светим Савом подигао између 1210-1216. године, за вријеме Савина игумановања у Студеници.

- Пирг (грчка реч πύργος) значи кула, тврђава; тако су се називала утврђена стражарска мјеста у манастирима.

СВЕТИ САВА И КЊИЖЕВНОСТ

Како за српску државу, тако и за књижевност, од изузетног значаја је светородна династија Немањића. Успон на државном и успон на књижевном плану везује се за свијетли средњи вијек и управо су Срби тада досегли осјетни цивилизацијски напредак на главним пољима важним за изградњу националног идентитета.

Када се говори о књижевности, Немањићи јесу главни ствараоци епохе коју називамо *средњовјековна књижевност*, карактеристична по томе што не познаје поетику која је дефинисана као наука (теорија) о књижевном стварању, већ је она имплицитно изведена из самих дјела. На садржајном плану, дјела су глорификовала универзалне вриједности, а средњовјековни човјек пише са осјећањем метафизичке одговорности. Иако поетика не зна за ауторско начело већ је писање схваћено као подвиг, а створена дјела се означавају богонадахнутим, ипак се, из перспективе 21. вијека, средњовјековни писци могу описати као писци са снажним стваралачким компетенцијама и неоспорним књижевним и стилским „талантима”.

Са књижевнообликованим и записаним мислима Светог Саве, српска књижевност постаће равноправни члан књижевног живота православног словенског свијета и настојала је да ухвати корак византијско-словенске литературе, у којој види *језгро* своје стваралачке поетике. Дакле, велика улога зачетника српске књижевности приписује се Светом Сави, стога његов двојаки значај јесте у томе што је творац самосталне Српске цркве и самосталне српске књижевности. На тим темељима слободе и самосталности градио је путеве од изузетног значаја за Србију, Србе и њихов интегритет.

Радио је на јачању српског књижевног живота, а на тај начин ојачао и духовни живот Срба, тако да је повезаност монашког и књижевног живота изузетно велика. Прије свега, повезаност се огледа у чињеници да сви манастири, изграђени и наслеђени, постају средиште светосасвке реформе, а сваки од ових манастира преузео је улогу књижевног средишта. Поред тога, важно мјесто у животу монаха чиниле су библиотеке, а доста времена посвећивано је читању књига.

Када се конкретније говори о књижевном раду Светог Саве, потребно је истаћи да његова књижевна основа лежи у ранохришћанској, византијској и старословенској књижевности. Прва Савина дјела посвећена су испосничком и манастирском животу: *Карејски типик* и *Хиландарски типик*.

Строго узевши, у питању су црквеноправна дјела, али и у њима наилазимо на оригиналне и свијетле особине Савиног језика и стила, које ће бити карактеристичне за његова књижевна дјела. *Карејски типик* није лишен изворне тоpline и поетичности, а у Савиној интерпретацији *Хиландарског типика* стил је обogaћен свјежином даровите експресивности језика. Савино *Писмо игуману Спиридону*, упућено са другог Савиног путовања у Свету земљу, у потпуности се приближило књижевности и јесте прво сачувано дјело епистоларног жанра.

Ипак, најзначајније Савино књижевно дело јесте *Житије Светог Симеона*, које пише у уводу Студеничког типика. Житије, као жанр преузет из византијске књижевности, јединствено је у идеолошком погледу, јер ствара култ одређеног лица који је жива успомена на чињеницу једног моралног преображаја. У овом случају, преображај је везан за Немањино одрицање од престола, моћи и величине у овом свијету ради небеског царства. Поред овог, други главни догађај житија јесте Симеонова болест и смрт.

У вези са тим, Богдановић истиче да опис Симеонове смрти, сав у смјењивању слика и дијалога, уздржан и узбуђен у исти мах, спада у најлепше странице старе српске књижевности. У почетном дијелу *Житија* даје се хронологија Немањиног живота, док је на крају Савина есхатолошка визија (крај свијета и страшни суд). Битно је истаћи да Свети Сава, као средњовјековни писац, итекако познаје законе писања. Влада текстом, размишља о композицији и намјени дјела. О томе свједочи и веома сложена структура самог житија јер се оно састоји од двије молитве, двије похвале и два плача.

Наставак смисла житијног стварања види се у Савиној *Служби Светом Симеону*, која се такође подређује поетским законима византијског жанра. Служба није проста глорификација Немањиног лика, већ вишезначан вид испољавања религиозног осјећања, јер, прије свега, окосница богослужења јесу читања *Светог писма* са обавезним молитвама и бесједом.

За писање овог дјела, Сави је била узор минејска *Служба светом Симеону Ступнику*, мада је подударност присутна у кратком дјелу јер у Савиној *Служби* доминира оригиналност у смислу изворног надахнућа, осјећања и стилских израза. Свакако, *Служба светом Симеону* је прво књижевно дјело овог жанра. Њоме започиње низ литургијских цјелина у којима је формиран култ светих владара династије Немањића, а уз то, ова *Служба* је прави почетак српског пјесништва.

Ако поред књижевног узмемо у обзир мисионарско, духовно и просвјетитељско дјело Светога Саве, велике су и тачне ријечи Милоша Црњанског: „Савина легенда и Савино дјело остаће највеличанственије и најузвишеније што нам се рађало, кроз таму вијекова, на горком тлу Балкана, да нас својим зрацима из прошлости увијек обасјава.”